

EDUKACJA I NAUKA

Postulaty obywatelskie opracowane przez Zespół ds. Edukacji Rady Konsultacyjnej Ogólnopolskiego Strajku Kobiet

Skład zespołu:

Jakub Al-Darawsheh
Anna Blumsztajn
Piotr Borczyński
Michał Boni
Rozalia Fromlewicz
Aneta Gąsiorowska
Zofia Grudzińska
Agata Hanuła

Dariusz Jemielniak
Adam Kalbarczyk
Anna Kasprzycka
Monika Kędra
Elżbieta Kielak
Agata Kobylińska
Wiktoria Kostrzewa
Dominik Kuc

Laura Kwoczała
Agnieszka Leonczuk
Dorota Łoboda
Aleksandra Malich
Anna Maziarska
Agnieszka Milbrandt
Paweł Nawrocki
Ewa Nizińska

Leszek Olpiński
AP
Weronika Pikuta
Bianka Siwińska
Magda Wessel
Beata Zwierzyńska

i kilkanaście innych osób, które chcą pozostać anonimowe

Przeglądając postulaty zgłoszone do analizy przez Zespół ds. Edukacji, można, mimo ich różnorodności, odczytać łączącą je fundamentalną troskę, z której wyrastają: wołanie o to, by wszystkie polskie dzieci miały maksymalnie zbliżone szanse na życiowym starcie. Dlatego protestujący domagają się zmian sposobu funkcjonowania szkół, które przede wszystkim muszą zadbać o niwelowanie barier edukacyjnych.

„Bariery edukacyjne” to wszelkie ograniczenia, utrudniające lub uniemożliwiające dostęp do wykształcenia, szczególnie wymagające rozwiązania problemy o zasięgu ogólnokrajowym.

Jak dowiodły ostatnie dekady, realizacji tego zadania nie gwarantuje ani konstytucyjny obowiązek zapewnienia przez państwo powszechnej edukacji, ani deklaracje nadzoru pedagogicznego, że obszar wyrównywania szans stanowi jeden z kluczowych obszarów ewaluacji placówek szkolnych. Rozporządzenie w tej sprawie funkcjonuje od 2009 roku, tymczasem nierówności zamiast maleć – rosną. Bez podjętego w tym kierunku autentycznego wysiłku istnieje ryzyko, że podziały społeczne będą się pogłębiały ze szkodą dla naszego przyszłego rozwoju.

„Społeczne nierówności edukacyjne” to dostrzegana zależność między pochodzeniem społecznym uczennicy czy ucznia, czyli tzw. statusem społeczno-ekonomicznym rodziców, a osiągnięciami w karierze szkolnej. Poziom wyników szkolnych i rozwój kariery edukacyjnej – wybór „lepszyc” czy „gorszych” szkół – jest zależny od pozycji społeczno-ekonomicznej rodziny. Sytuację pogarsza selektywność systemu edukacyjnego.

Kwestię wyrównywania szans edukacyjnych, czyli wszelkiego rodzaju działań zmierzających do zmniejszenia lub zniwelowania nierówności edukacyjnych, postanowiliśmy uczynić główną osią analiz. Jej przede wszystkim mają służyć nasze rekomendacje: proponowane rozwiązania systemowe, nowe (lub dotychczas niedoinwestowane) obszary i metody edukacji, działania skierowane na zapewnienie dobrostanu dzieci i młodzieży szkolnej i rozwiązania dotyczące pozycji zawodowej i kwalifikacji nauczycielek i nauczycieli.

Należy zaznaczyć, że chociaż wśród zgłaszanych postulatów nie pojawiły się te dotyczące etapu edukacji wczesnej i przedszkolnej, mamy świadomość, że działania podejmowane na tym etapie stanowią niezbędne podwaliny wszelkich dalszych poczyniń. Opracowanie rekomendacji w tym obszarze będzie stanowiło kolejny krok naszych prac.

Jak wyrównywać szanse?

Perspektywa młodych ludzi (16-18 lat) z małej miejscowości.

Postulaty obywatelskie¹

Dość różnicowania nas ze względu na płeć

Równość = szacunek

Żądamy kompetentnych nauczycieli

Pozwólcie nam przeżyć dzieciństwo

Chcemy mieć poczucie wpływu i skuteczności

Chcemy mieć realny wybór szkoły

Dość podziału na prywatne/publiczne = lepsze/gorsze

Kapitał ekonomiczny nie może decydować o edukacji, np. znajomości języka obcego

Chcemy być wolni od przymusu reprodukcji pozycji społecznej rodziców (i presji)

Niech dorośli nas słuchają

Nasza przestrzeń jest inna niż ta pokazywana w serialach i filmach

Żądamy równego dostępu do internetu

Jak jest, czyli główne problemy

- » W małych miejscowościach brakuje przestrzeni, środowisk, grup do samorozwoju, zwłaszcza mniej popularnych pasji i zainteresowań.
- » Odczuwamy silne wykluczenie transportowe, które determinuje wybór szkoły średniej.
- » Nie godzimy się z tym, że potrzebujemy często dodatkowych płatnych lekcji (korepetycji), żeby się czegoś dobrze nauczyć (np. języków obcych na satysfakcjonującym poziomie).
- » Brakuje międzyszkolnej platformy do dzielenia się wiedzą i informacjami oraz wspólnego uczenia się.
- » Brakuje "banku informacji" na temat potrzeb edukacyjnych i możliwości uzyskania wsparcia.
- » Jesteśmy słyszani, ale nie jesteśmy wysłuchani. Nawet jeśli dopuszcza się nas do mówienia, nie czujemy skuteczności i siły naszego głosu.
- » Widzimy całkowity brak edukacji klimatycznej. Dlaczego?
- » Cierpimy – my i nauczyciele – na niedostatek kompetencji cyfrowych. Nauczyciele informatyki są często najbardziej niedostosowani do rzeczywistości. Uczą nas robienia prezentacji w Power Point i zakładania skrzynek mailowych.
- » Nadal korzystamy z podręczników papierowych, za czym stoi lobby wydawnicze. Podręcznik podręcznikowi nierówny, a w wyborze jesteśmy zdani na decyzje nauczycieli. Wolimy materiały cyfrowe z gwarancją, że wszyscy mają dostęp do internetu i sprzętu.
- » Presja społeczna w małych miastach jest bardziej realna i odczuwalna, więc wybór

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

etyki zamiast religii jest trudniejszy.

- » Nauka w prywatnej szkole wyznacza możliwości i pozycję w przestrzeni społecznej. Uczeń szkoły prywatnej ma większe szanse, jest lepiej postrzegany, ma lepszy start.
- » Nie czujemy, że mamy prawo być dziećmi. Od pierwszej klasy szkoły ponadpodstawowej jesteśmy "szkoleni na przyszłość". Słyszymy stale, że trzeba się szybko profilować, że zaraz będzie matura, że potem się zacznie prawdziwe życie. Musimy wybierać przedmioty, mając na uwadze przyszły zawód, a my często nie mamy jeszcze pojęcia, kim chcemy być.
- » Widzimy brak szacunku dla różnych zajęć i zawodów (robotnik nie jest gorszy!).
- » Nie mamy dostępu do kultury. Oczekujemy takiego samego dostępu do kapitału kulturowego i społecznego, jaki mają nasi rówieśnicy w dużych miastach.
- » Mamy poczucie niesprawiedliwej "centralizacji". Przez cały proces edukacji buduje się w nas przekonanie, że jesteśmy gorsi: duże miasto to prestiż, małe – prowincja. Jeździmy zwiedzać duże miasta, a co z mniejszymi, co z nami?

Spis treści

SYSTEM EDUKACJI	6
PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO	6
EGZAMINY I SYSTEM EGZAMINACYJNY	9
KURATORIA, ICH ROLA I KOMPETENCJE	12
FINANSOWANIE EDUKACJI	16
SZKOLNICTWO NIEPUBLICZNE I EDUKACJA DOMOWA	19
SZKOŁA OCZAMI UCZENNIC I UCZNIÓW	21
PRAWA UCZENNIC I UCZNIÓW	21
WSPARCIE PSYCHOLOGICZNE UCZENNIC I UCZNIÓW	22
WYRÓWNYWANIE SZANS	24
DEMOKRACJA W EDUKACJI	26
STATUS NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI	28
AUTONOMIA NAUCZYCIELI	28
ZMNIEJSZENIE BIUROKRACJI	30
PENSUM – CZAS PRACY NAUCZYCIELI	31
PRESTIŻ ZAWODU NAUCZYCIELA	32
WYNAGRODZENIA NAUCZYCIELI	34
SZKOLENIA	36
BEZPIECZEŃSTWO NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI W PANDEMII	38
NOWE OBSZARY EDUKACJI	40
EDUKACJA MEDIALNA	40
EDUKACJA OBYWATELSKA	41
EDUKACJA KLIMATYCZNA	43
EDUKACJA RÓWNOŚCIOWA I ANTYDYSKRYMINACYJNA	44
EDUKACJA SEKSUALNA (nauczanie zagadnień związanych z seksualnością człowieka)	47
EDUKACJA PSYCHOLOGICZNA (trening umiejętności psychologicznych)	49
EDUKACJA ARTYSTYCZNA	50
EDUKACJA NA RZECZ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	52
DORADZTWO ZAWODOWE	53
CELE EDUKACYJNE	56
NAUKA I SZKOLNICTWO WYŻSZE	60
SPRAWY STUDENCKIE	61
DOKTORANCI	64
KONTROWERSJE	65

SYSTEM EDUKACJI

Jakub Al-Darawsheh, Anna Blumsztajn, Agata Kobylińska, Dominik Kuc, AP, Beata Zwierzyńska

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Postulaty obywatelskie¹

Podstawa programowa powinna odpowiadać na wyzwania, które stoją dziś przed młodymi ludźmi i światem

Należy porzucić aktualny model szkoły na rzecz bardziej nowoczesnej i praktycznej edukacji

Zamiast skupiać się na szczegółowych wiadomościach i gubić istotę rzeczy, podstawa powinna umożliwiać rozumienie procesów, zjawisk i związków między nimi

Podstawa musi umożliwiać rozwijanie umiejętności przekładania wiedzy teoretycznej na rozwiązywanie problemów życia codziennego

Sztywne i szczegółowe zapisy podstawy programowej trzeba zastąpić ogólnymi wytycznymi

Podstawa programowa powinna zostać ograniczona do niezbędnego minimum, tak by zwiększyć autonomię nauczycieli i nauczycielek oraz zapewnić czas na realizację kluczowych treści i rozwijanie kluczowych kompetencji

Konieczne jest zapewnienie merytorycznej i chronologicznej spójności zapisów podstawy dotyczących różnych przedmiotów

Należy dostosować kanon lektur do potrzeb młodych ludzi

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Jak jest, czyli główne problemy

» dominacja wiadomości nad kompetencjami kluczowymi i miękkimi

Obowiązująca obecnie podstawa programowa nie odpowiada wyzwaniom, które stoją przed młodymi ludźmi i edukacją w XXI wieku. Zawiera kilka tysięcy wymagań z różnych niepowiązanych ze sobą przedmiotów, jest nierealistyczna i nadmiernie szczegółowa. Utrudnia rozwijanie kompetencji kluczowych, także tych miękkich, jak krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, samoregulacja czy współpraca.

» treści oderwane od doświadczenia uczniów i problemów świata

Nadmiar szczegółowych i abstrakcyjnych treści, oderwanych od doświadczeń uczennic i uczniów i problemów świata, utrudnia uczenie się o procesach i ogólnych prawidłowościach lub zjawiskach wykraczających poza jeden przedmiot. Nie zostawia czasu na rozmowę w klasie, na projekty i metody angażujące uczennice i uczniów, na samodzielne stawianie pytań i szukanie odpowiedzi. Nie rozwija umiejętności i pasji badawczych, nie daje szans na praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy ani sprawdzenie jej w nowych sytuacjach.

» ograniczenie autonomii szkoły i kreatywności uczących

Ogranicza to autonomię szkół oraz kreatywność nauczycieli i nauczycielek, utrudnia podążanie za zainteresowaniami dzieci i młodzieży. Skłania do transmisyjnego nauczania i metod podawczych, bo to najszybszy sposób "przerobienia" wszystkiego, co może być sprawdzane na egzaminie. Preregulowana podstawa w połączeniu ze sztywnym ramowym planem godzin, sptyca edukację i nie zachęca do nauki. Dla starszych uczennic i uczniów szkoła staje się wyłącznie "przygotowalnią" do egzaminów.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Należy opracować podstawę programową, która będzie zawierać mniej treści szczegółowych i pozwoli skuteczniej rozwijać kompetencje kluczowe, także miękkie, potrzebne młodym w XXI wieku. Uczącym i szkołom pozostawi większą swobodę programową i dydaktyczną. Już obecnie nauczyciele i nauczycielki mogą tworzyć własne programy nauczania, które zatwierdza dyrekcja szkoły – ten kierunek wymaga jednak mocnego wsparcia.

Dylemat

Część środowiska nauczycielskiego obawia się kolejnych zmian podstawy programowej i postuluje wyłącznie zredukowanie liczby wymagań. Inni twierdzą, że taka redukcja nie wystarczy, bo konieczna jest radykalna strukturalna zmiana, tak by móc uczyć bardziej problemowo i kompetencyjnie. Spór wymaga otwartej publicznej debaty, bo dotyczy wizji edukacji w XXI wieku, a nie tylko tego, co wyciąć z obecnej podstawy.

Co możemy zrobić już dziś?

» tworzyć własne programy nauczania przez szkoły oraz nauczycielki i nauczycieli

Rozwiązaniem, które można zastosować oddolnie i niemal od razu jest samodzielne tworzenie programów nauczania przez szkoły i nauczycieli. Każdy nauczyciel i nauczycielka może już teraz opracować własny program nauczania swojego przedmiotu (lub międzyprzedmiotowy). Taki program pozostaje w zgodzie z podstawą, ale nie wypełnia w całości jej nierealistycznych zapisów, a przynajmniej odpowiednio je segreguje. Dzięki temu szkoła może pracować w sposób lepiej dopasowany do potrzeb swoich uczennic i uczniów oraz preferencji i pasji nauczycieli i nauczycielek.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

» wsparcia uczących i szkół w tworzeniu i realizacji własnych programów

Władze lokalne i inne organy prowadzące powinny organizować i wspierać szkolenia w tym zakresie dla swoich szkół, nauczycielek, nauczycieli, dyrektorek i dyrektorów. Ich zadaniem jest także organizacja wymiany dobrych praktyk w tworzeniu programów dydaktycznych szkoły i programów nauczania. Zarówno władze uchwałodawcze, jak i wykonawcze JST, a przede wszystkim osoby odpowiedzialne za edukację powinny zwiększać swoje kompetencje w tym obszarze, by lepiej rozumieć potrzeby i wyzwania nowoczesnej edukacji i nie opierać swych ocen wyłącznie na wynikach egzaminów w podległych im placówkach.

Czego żądać od władz centralnych?

» odchudzenia obecnej podstawy i pracy nad nową

Konieczne jest pilne "odchudzenie" podstawy programowej oraz równoległe uruchomienie procesu tworzenia podstawy według innej filozofii. W okresie przejściowym należy przyjąć, że obowiązują nadal zawarte w podstawie wymagania ogólne, zaś wymagania szczegółowe można traktować jako "zalecane", ale nie obligatoryjne (by umożliwić wybór tych, na których chcą się skupić nauczycielki i nauczyciele – może to być np. połowa lub inny częściowy zakres treści. Inny wariant to wyjęcie z obowiązującego obecnie dokumentu części wymagań szczegółowych, po dogłębnym konsultacjach z uczącymi i specjalistami (w obu wariantach nie będzie konieczna natychmiastowa wymiana podręczników).

» podstawa bardziej "kompetencyjna" i ogólna

Nowa podstawa programowa powinna być tworzona w taki sposób, by szkoła rozwijała kompetencje kluczowe – czyli wiadomości, umiejętności i postawy – w obszarach określonych w dokumentach UE przyjętych przez Polskę. Możliwe jest przyjęcie zmodyfikowanego (lub rozszerzonego) zestawu kompetencji. Cele edukacji przedmiotowej (i międzyprzedmiotowej) powinny być zapisane pod kątem oczekiwanych kompetencji kluczowych, a nie tylko pamiętania czy rozumienia treści przedmiotowych. Bardziej ogólna podstawa nie będzie się też tak szybko dezaktualizować.

» elastyczna podstawa i elastyczny ramowy plan nauczania

Zwiększy to autonomię szkół, a także nauczycielek i nauczycieli, którym łatwiej będzie dostosować nauczanie do potrzeb uczennic i uczniów. Będzie można przeznaczyć więcej czasu na pracę nad kluczowymi zagadnieniami, odkrywanie powiązań między zjawiskami i rozwiązywanie problemów, a także edukację w działaniu. Konieczne jest również wycofanie się ze sztywnego ramowego planu nauczania na rzecz bardziej elastycznych rozwiązań, w tym współpracy międzyprzedmiotowej.

» podstawa opracowana w procesie społecznym przez niezależne ciało

Należy przyjąć taką formułę pracy nad nową podstawą, by wzięli w niej udział nie tylko eksperci i ekspertki od poszczególnych dziedzin, ale także szerokie grono nauczycieli, dyrektorów szkół, psychologów i pedagogów szkolnych oraz przedstawicieli szkół wyższych i samych uczennic i uczniów. Aby taki uspołeczniony proces był możliwy, trzeba powołać niezależną politycznie i merytorycznie instytucję, na wzór podobnych ciał w innych krajach. Zapewni to wysoką jakość merytoryczną podstawy i ułatwi opracowanie dokumentu ponad ideowymi i politycznymi podziałami.

» **konieczna modyfikacja standardów wymagań egzaminacyjnych**

Taka podstawa nie będzie już zestawem wszystkich tematów i zadań, które mogą pojawić się na egzaminach. Standardy wymagań i cały system egzaminacyjny też wymagać będą modyfikacji. Propozycje rozwiązań powinny powstać w procesie organizowanym przez wspomnianą wcześniej instytucję, we współpracy z komisjami egzaminacyjnymi.

Czego żądać od MEiN już dziś?

» **zredukowania wymagań szczegółowych w związku z pandemią**

Od obecnych władz należy domagać się pilnego zredukowania wymagań szczegółowych podstawy, których wypełnienie jest w warunkach pandemii i zdalnego nauczania niemożliwe. Zresztą sam MEiN dał temu wyraz, zmniejszając zakres wymagań, które będą sprawdzane na egzaminach. Podobne cięcia należy przeprowadzić w całej podstawie wszystkich przedmiotów, pozostawiając uczącym i szkołom większą swobodę w dopasowaniu nauczania do potrzeb uczniów. Ułatwi to też wyrównywanie strat edukacyjnych spowodowanych pandemią.

Repozytorium:

Opracowania i raporty dot. PPKO:

[http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/521_20181005/\\$file/521_20181005.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/521_20181005/$file/521_20181005.pdf)

<https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/program-budowy-zaufania-spolcznego-2019.pdf> s. 20-21

teksty Zofii Grudzińskiej i innych ekspertów

<https://przestrzendaedukacji.org/category/ekspertyzy/>

EGZAMINY I SYSTEM EGZAMINACYJNY

Postulaty obywatelskie²

Redukcji treści podstawy programowej powinna towarzyszyć korekta wymagań egzaminacyjnych - warto rozważyć czasową rezygnację z egzaminu ósmoklasisty

Należy rozważyć likwidację matur na rzecz egzaminów na wyższe studia

Należy zmniejszyć nacisk na oceny, egzaminy, a w każdym razie znieść ich obligatoryjność

Jak jest, czyli główne problemy

» **koncentracja na egzaminach zaburza proces uczenia (się)**

Nadmierne koncentrowanie się na wynikach egzaminów odwraca uwagę od procesu uczenia się. Obniża wartość innych ważnych kompetencji, których egzamin nie sprawdza. Nauczycielki, nauczyciele, uczennice, uczniowie i rodzice nie widzą sensu

² postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

zajmowania się rzeczami, które nie znajdują się na egzaminie, takich jak współdziałanie, rozwiązywanie rzeczywistych problemów, aktywność obywatelska czy kompetencje międzykulturowe.

» **nadmierna standaryzacja**

Standardy wymagań egzaminacyjnych, zapisane jako wymagania szczegółowe w podstawie programowej, "przeregulowują" polską edukację. Nauczycieli i nauczycielki zamieniają w realizatorów jednego "centralnego programu kształcenia", z którego wykonania są oni rozliczani.

» **uzależnienie ścieżki edukacyjnej i zawodowej od jednego wyniku**

Sprawdziany i egzaminy, od których tak wiele zależy i których wyniku nie można poprawić, zwiększają ryzyko po stronie uczennic i uczniów i nieuchronnie wypaczają proces nauczania. Ostatni rok edukacji w szkole podstawowej i średniej to głównie przygotowanie do egzaminu, m.in. przez ciągłe przerabianie zadań egzaminacyjnych z poprzednich lat. Wzmacnia to też podejście "zakuć, zdać i zapomnieć" zamiast postawy uczenia się przez całe życie, a motywacja zewnętrzna wypiera wewnętrzną.

» **rankingi szkół**

Powszechnym zjawiskiem są rankingi szkół tworzone na podstawie wyników egzaminacyjnych, które są ze zrozumiiałych względów nierzetelne. Od lat najwyższe pozycje zajmują w nich szkoły niepubliczne i szkoły o wysokim "progu wejścia", do których uczęszczają zwykle dzieci ze środowisk o wyższym kapitale kulturowym i ekonomicznym. Powoduje to, że wysiłki nauczycieli i szkół pracujących w trudniejszych środowiskach są niezauważane i niedoceniane.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Należy stworzyć system, który pozwoli na obiektywne monitorowanie osiągnięć uczennic i uczniów i pracy szkół, ale da szkołom i uczniom większy zakres wolności.

Egzaminy pomagają wyrównywać szanse edukacyjne, bo osłabiają skutki mniej obiektywnego oceniania wewnątrzszkolnego oraz ułatwiają zdolnym i pracowitym uczniom ze słabszych szkół dostanie się do szkół średnich. Z pewnością wymagają one jednak głębokiego przekształcenia, by mogły stać się narzędziem diagnozy i naprawy systemu oświaty.

Dylemat

Istnieją spory, czy należy znosić egzaminy zewnętrzne, czy tylko zmienić ich formę i filozofię. Wyniki osiągane na egzaminach mogą być bowiem źródłem informacji o jakości pracy szkół, nauczycieli oraz osiągnięciach i trudnościach uczennic i uczniów. Informacja taka jest niezbędna dla podnoszenia jakości pracy szkoły oraz wyrównywania szans edukacyjnych w poszczególnych gminach, powiatach, regionach i całym kraju.

Co możemy zrobić już dziś?

» **nie uczyć do egzaminów, tylko uczyć dobrze**

Nauczyciele i nauczycielki muszą oczywiście brać pod uwagę to, że system edukacji w Polsce jest selekcyjny i oparty na egzaminach. Muszą przygotować uczennice i uczniów do egzaminów, zorganizować próbny sprawdzian, przerabiać zadania z arkuszy z poprzednich lat, nie może to jednak zdominować procesu nauczania i wychowania. Dyrektorki i dyrektorzy szkół powinni wspierać nauczycieli i uczniów w takim podejściu do nauki i przypominać, że szkoła to nie "przygotowalnia egzaminacyjna", ale przede wszystkim miejsce osobistego rozwoju i życia społecznego,

które kształtuje edukacyjną i zawodową drogę młodych ludzi na wiele różnych sposobów.

Czego można oczekiwać od władz lokalnych?

» wyniki z egzaminów to nie jedyny wskaźnik dobrej pracy szkoły

Władze lokalne powinny traktować wyniki egzaminów jako jeden ze wskaźników jakości pracy szkoły, ale nie jedyny. Należy przede wszystkim dostrzegać problemy, z jakimi boryka się szkoła i prawidłowo oceniać ich źródła, w tym zwłaszcza status ekonomiczno-społeczny oraz kapitał kulturowy i edukacyjny rodzin, z których pochodzą uczniowie.

» bez rankingów i etykietowania

Należy unikać porównywania ze sobą wyników egzaminacyjnych szkół pracujących w różnych środowiskach oraz ich "etykietowania". Działa to jak samospełniająca się przepowiednia i cementuje różnice między szkołami i dzielnicami. Lokalne władze oświatowe powinny także doceniać wysiłki nauczycieli i szkół osiągających słabsze wyniki, jeśli podejmują one systematyczne i przemyślane kroki na rzecz wyrównywania szans uczniów, a także rozwijają ich kompetencje społeczne, zawodowe i życiowe.

Czego należy oczekiwać od władz centralnych?

» zastąpienie egzaminów sprawdzianami kompetencyjnymi

Postulujemy zastąpienie egzaminów po szkole podstawowej sprawdzianami kompetencyjnymi, z zadaniami wychodzącymi także poza granice poszczególnych przedmiotów (dobrych wzorów w tej dziedzinie dostarczają np. TIMSS, PIRLS i PISA). Takie sprawdziany mogą być prowadzone w dwóch wersjach. Pierwsza – to obowiązkowe sprawdziany dla wszystkich uczennic i uczniów w określonym przedziale wiekowym (np. 14-15-latki), z tym, że sprawdzian można powtórzyć, by poprawić jego wyniki. W drugim modelu sprawdziany byłyby nieobowiązkowe i prowadzone w sposób losowy, tak by dostarczyć informacji o pracy szkół oraz nauczycielek i nauczycieli w wybranych obszarach, a nie konkretnych uczennic i uczniów (tak jest np. w Finlandii).

» osłabienie znaczenia wyników egzaminów na rzecz innych osiągnięć

Wydaje się, że na obecnym etapie rozwoju polskiej edukacji ten pierwszy wariant jest bardziej realistyczny. Jeśli taki model zostanie przyjęty, należy osłabić znaczenie wyników egzaminów w rekrutacji do szkół średnich, na rzecz "miękkich" kryteriów (w tym zwłaszcza innych osiągnięć uczniów, nie tylko w olimpiadach i konkursach przedmiotowych, ale także np. w projektach uczniowskich).

» alternatywny system sprawdzianów poziomujących

Wariant alternatywny to "sprawdziany poziomujące", dzięki którym uczennice i uczniowie mogliby co jakiś czas badać, na jakim poziomie są ich kompetencje z kilku wybranych dziedzin. Korzystać z nich mogą także osoby np. w nauczaniu domowym czy w szkołach demokratycznych, a także powracające z zagranicy lub dzieci cudzoziemców. Zwiększy to "drożność" systemu i poprawi sytuację dzieci i nauczycieli przechodzących z jednej placówki do drugiej oraz przy zmianie formy kształcenia z edukacji domowej na szkolną.

» modyfikacja egzaminu dojrzałości

Równocześnie, w porozumieniu ze szkołami wyższymi, należy podjąć prace nad modyfikacją formuły egzaminu zewnętrznego po szkole średniej. Warto wprowadzić nowe sposoby sprawdzania kompetencji uczennic i uczniów, iść w kierunku

pogłębionej rozmowy i/lub obrony własnego projektu (jak w szkołach IB). Można także rozważyć przywrócenie rozmów wstępnych z kandydatami lub innych form rekrutacji do szkół wyższych.

» **egzaminatory zawodowe**

Przebudowy wymaga także system egzaminów w szkołach zawodowych – powinny one być powiązane z modernizacją szkolnictwa zawodowego.

» **organizacja i warunki przystępowania do egzaminu dojrzałości**

Egzamin maturalny w swoim obecnym kształcie jest przyczyną licznych organizacyjnych absurdów (trzyosobowa komisja dla jednego ucznia, przyjmowanie arkuszy o 5:00 rano przez kilka dni z rzędu itp.). Wynikają one z braku zaufania władz wobec szkół, uczących oraz uczniów i uczennic. Wątpliwości budzi również sposób rekrutacji, szkolenia i pracy maturalnych egzaminatorek i egzaminatorów. Jeszcze inne to: nieprzestrzeganie praw uczennic i uczniów, w tym brak możliwości zakwestionowania wyników; skonstruowanie egzaminu tak, że jest nie do zdania dla osób niepolskojęzycznych, brak możliwości przystąpienia jako wolny słuchacz i inne.

» **proces modyfikacji systemu egzaminacyjnego**

Prace nad zmianą systemu egzaminacyjnego powinny być prowadzone z udziałem Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych. Wymaga to programowych decyzji na szczeblu centralnym, w tym, być może, instytucjonalnego rozdzielania tworzenia testów od ich przeprowadzania. Konieczne jest włączenie do tych prac nauczycieli i nauczycielek, dyrektorów szkół, a także ekspertów edukacyjnych oraz przedstawicieli wyższych uczelni. Nowe rozwiązania prawno-organizacyjne wymagają pilotażu, po którym można będzie wprowadzić zmiany ustawowe.

KURATORIA, ICH ROLA I KOMPETENCJE

Postulaty obywatelskie³

Należy zlikwidować kuratoria, a ich kompetencje przekazać samorządom jako organom prowadzącym szkoły

Postulujemy likwidację kuratoriów oświaty jako instytucji nadzoru i kontroli

Trzeba zmienić zasady funkcjonowania kuratoriów tak, aby nie zastraszały szkół, nauczycieli i uczniów

Jak jest, czyli główne problemy

Kuratoria mają szerokie i złożone kompetencje, ale najczęściej postrzegane są przez pryzmat swej funkcji w systemie nadzoru oraz wykorzystywania tej funkcji do celów ideologizacji szkoły przez kolejne partie polityczne u władzy. Proces upolitycznienia i upartyjnienia systemu nadzoru osiągnął obecnie poziom utrudniający wspomaganie szkół.

³ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

» prymat funkcji kontrolnej nad wsparciem

W zakresie nadzoru zadania kuratoriów polegają obecnie na:

1. obserwowaniu, analizowaniu i ocenianiu przebiegu i efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej przedszkoli, szkół i placówek;
2. ocenianiu stanu i warunków działalności
3. udzielaniu pomocy przedszkolom, szkołom, placówkom i nauczycielom w wykonywaniu ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
4. inspirowaniu nauczycieli do poprawy istniejących lub wdrożenia nowych rozwiązań w procesie kształcenia, przy zastosowaniu innowacyjnych działań programowych, organizacyjnych lub metodycznych, których celem jest rozwijanie kompetencji uczniów. Sposób wykonywania tych zadań budzi wiele zastrzeżeń. Mimo pozytywnych zmian, jakich dokonano kilka lat temu w systemie nadzoru w ramach programów ewaluacji oświaty, kuratoria postrzegane są często jako organy bardziej kontroli niż wspomaganie.

Warto dodać, że w ostatnich latach kuratoria podejmują własne działania nadzorcze / kontrolujące w sytuacjach wyjątkowych, jak udział uczniów i nauczycieli w protestach czy strajkach. Wiele osób staje się obiektem szykan ze strony władz oświatowych. Zrozumiałe jest więc, że część opinii publicznej, w tym uczennic i uczniów, nauczycieli i dyrektorów postuluje likwidację kuratoriów, a co najmniej zmianę zasad ich działania.

» ideologiczny i polityczny wymiar działań kuratoriów

Wiele zastrzeżeń budzi ideologizacja i upolitycznienie, a właściwie upartyjnienie funkcjonowania kuratoriów. Niektóre z działań kuratoriów wynikają bezpośrednio z faktu, że jednym z ich zadań jest realizowanie polityki edukacyjnej MEiN. Ale są też przypadki, gdy kuratorzy z własnej inicjatywy prowadzą działania kontrolne w konkretnych szkołach, wobec nauczycieli i uczniów, którzy ich zdaniem naruszają prawo oświatowe lub statut szkoły. Kuratorzy podejmują także inne działania o dużym ciężarze ideologicznym, w tym organizują konkursy i olimpiady na tematy religijne, w obronie nienarodzonych dzieci itp. Budzi to wiele zastrzeżeń, nie tylko nauczycieli, rodziców i szeroko rozumianej opinii publicznej, ale też organizacji społecznych, władz samorządowych, części parlamentarzystów oraz Rzecznika Praw Obywatelskich.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Rozumiejąc, skąd biorą się powtarzane od lat (zwłaszcza w ostatnich miesiącach) postulaty likwidacji kuratoriów, uważamy jednak, że obecnie takie rozwiązanie jest zbyt radykalne. Likwidacja kuratoriów w silnie scentralizowanym systemie oświaty jest nierealistyczna i mogłaby być szkodliwa. Należy natomiast zmienić rolę i zasady funkcjonowania kuratoriów. Powinny się one skupić na wspomaganie szkół, a nie zewnętrznej kontroli. Mogą też pełnić ważną rolę w monitorowaniu problemów i rozwiązań edukacyjnych w województwach dla potrzeb władz centralnych, regionalnych i lokalnych.

» kuratorium jako organ wsparcia

Kuratoria muszą stać się bardziej centrami wiedzy, a nie władzy. Powinny skoncentrować swoje działania na wspomaganie szkół w ich pracy dydaktycznej, organizacyjnej i wychowawczej. Aby było to możliwe, muszą mieć bardziej przejrzystą strukturę, tak by każdy nauczyciel/dyrektor wiedział, do kogo zgłaszać się z konkretną sprawą i w konkretnej sytuacji. Konieczne jest także podnoszenie kompetencji pracowników i pracowniczek kuratorium w zakresie wspierania szkół, opartego w większym stopniu na zaufaniu i dialogu z dyrektorami i nauczycielami niż kontroli.

To dyrekcja, rada pedagogiczna i cała szkolna społeczność powinna móc dokonywać systematycznej ewaluacji własnej pracy, np. według przygotowanego przez władze centralne – wspólnie z dyrekcjami oraz nauczycielkami i nauczycielami – modelu

i kryteriów. Wyniki takiej wewnętrznej oceny mogą być następnie przedstawiane organom prowadzącym i wizytatorom w trakcie rozmowy, której elementem powinno być szukanie sposobów i zasobów niezbędnych do działań naprawczych oraz rozwoju szkoły. Aby to było możliwe, konieczne jest podnoszenie kompetencji dyrektorów tak, by potrafili organizować procedurę autoewaluacji, prowadzić dialog z wizytatorami, a wreszcie – wdrażać działania naprawcze i rozwojowe.

» **monitoring jakości pracy szkół, ale nie kontrola**

Kuratoria powinny prowadzić – we współpracy z jednostkami prowadzącymi szkoły, komisjami egzaminacyjnymi oraz dyrektorkami i dyrektorami szkół – systematyczny monitoring jakości pracy placówek edukacyjnych. Polega on na gromadzeniu i zbiorczym opracowywaniu informacji o potrzebach, trudnościach i postępach uczniów w obszarze kompetencji kluczowych. Monitoring będzie prowadzony zarówno na użytek całego systemu edukacji, jak i władz samorządowych w województwie, powiecie i gminie. Umożliwi to planowanie i inicjowanie działań szkoleniowych w wymiarze ogólnopolskim, regionalnym i lokalnym.

Monitoring powinien również dotyczyć wsparcia nauczycieli i nauczycielek w ich pracy dydaktycznej i wychowawczej, np.: czy tematyka doskonalenia zawodowego odpowiada rzeczywistym potrzebom nauczycieli i nauczycielek oraz całej społeczności szkolnej. Ale też tego, jakie postawy i działania (obywatelskie) nauczycieli i nauczycielek są promowane przez wizytatorów.

» **decentralizacja systemu oświaty z przekazaniem większości kompetencji nadzorczych jednostkom samorządowym**

Docelowym rozwiązaniem jest przekazanie części uprawnień kuratoriów, w tym kompetencji nadzorczych, jednostkom prowadzącym szkoły i placówki oświatowe. Zwiększy to wpływ gmin i powiatów na podległe im placówki oraz pozwoli na lepsze dopasowanie programu pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz strategii szkoleniowych do potrzeb lokalnych społeczności, w tym uczniów, nauczycieli i dyrektorów.

Umożliwi to prowadzenie lokalnej polityki oświatowej. Wzmocni także więź szkół z lokalnym środowiskiem, na wzór rozwiązań przyjętych w krajach skandynawskich, w tym Finlandii, gdzie to właśnie lokalne władze oświatowe – we współpracy ze szkołami – opracowują własne programy nauczania na podstawie ogólnych ram i wytycznych zawartych w krajowej podstawie programowej. Decentralizacja rodzi ryzyko większego niż obecnie zróżnicowania kierunków dalszego rozwoju oświaty, jednak przy zachowaniu jednolitego systemu egzaminowania, jednej podstawy programowej oraz ogólnopolskiego mechanizmu monitorowania, można to ryzyko ograniczyć. Wskazują na to zarówno doświadczenia skandynawskie czy szwajcarskie, jak i polskie dobre doświadczenia z przekazywaniem szkół w ręce samorządów.

Co możemy zrobić już dziś?

» **nauczyciele i nauczycielki**

Nauczyciele i nauczycielki wraz z rodzicami i dyrektorami szkół powinni nalegać na tworzenie w kuratoriach przejrzystej struktury i podziału obowiązków pomiędzy pracownikami. Muszą systematycznie zabierać głos w sprawach, które ich dotyczą, w tym w kwestii zasad rekrutacji do szkół ponadpodstawowych – np. listy konkursów punktowanych, ustalonej właśnie przez kuratoria.

» **dyrektorzy i dyrektorki**

Dyrektorzy i dyrektorki powinni dbać, by przygotowywana przez nich dokumentacja pracy szkoły odpowiadała faktycznym przepisom prawa. Tworzenie dokumentacji nadmiarowej, zbędnej i nieznajdującej odzwierciedlenia w przepisach jest “wodą na młyn” dla kuratorów, a przede wszystkim wizytatorów, którzy skwapliwie korzystają

z tego, że została stworzona i na jej podstawie w dalszej lub bliższej przyszłości uznają, że powinna być obligatoryjna.

Prowadzi to do jeszcze większej biurokratyzacji pracy szkoły i samych kuratorów.

Dyrekcje powinny również stanowczo zwracać uwagę na absurdalność niektórych działań oraz nieracjonalne niekiedy podstawy wizytacji (np. dwutygodniowa kontrola dokumentacji szkolnej po skardze rodzica w sprawie zdalnego nauczania). Taka informacja zwrotna ze strony szkół pomoże kuratorom i wizytatorom lepiej uwzględnić rzeczywiste potrzeby szkół i w bardziej racjonalny sposób korzystać z zasobów ludzkich i finansowych kuratorów.

» wizytatorzy i wizytatorki

Jeśli wizytacja ma przynosić realne korzyści i prowadzić do poprawy jakości pracy szkoły, to wizytatorzy i wizytatorki – prócz kontroli dokumentacji i ankietowania (które jest krokiem w dobrą stronę, ale nadal nie jest częste) – powinni rozmawiać z dyrekcją, nauczycielami, rodzicami i uczniami i wspólnie z nimi szukać rozwiązań problemów. Mogą wspomagać szkoły w tworzeniu strategii rozwoju szkoły i ułatwiać korzystanie z dostępnych w danym województwie zasobów szkoleniowych.

Czego można oczekiwać od władz lokalnych?

Władze samorządowe, jako organy prowadzące szkoły i lokalną politykę oświatową, powinny na bieżąco współpracować z kuratoriami we wspomaganie placówek edukacyjnych. Nie znaczy to, że muszą bezkrytycznie przyjmować nieracjonalne i niesłuszne ich zdaniem decyzje kuratorów – powinny na nie reagować i na bieżąco się w tych sprawach komunikować.

Samorzady powinny mieć zagwarantowany głos doradczy w procesie wspomaganie przez kuratoria placówek samorządowych – to one ponoszą w dużym stopniu koszty związane z funkcjonowaniem szkół na ich terenie oraz znają lokalne potrzeby środowiska. W skrajnych sytuacjach powinny publikować własne stanowisko w konkretnych sprawach (takie oświadczenia wydało kilka samorządów w sprawie udzielania informacji o udziale uczniów i nauczycieli w działaniach obywatelskich). Dla szkół i ich społeczności to ważny sygnał wsparcia.

Czego należy oczekiwać od władz centralnych?

» standardy wymagań państwa wobec szkół

Należy przyjrzeć się standardom wymagań zawartym w rozporządzeniu i je zmodyfikować w odpowiedzi na zmieniającą się – nie tylko z powodu zdalnego nauczania i przewidywanych skutków pandemii – rolę i organizację pracy szkoły. Trzeba uwzględnić w nich działania równościowe i antydyskryminacyjne, nastawione na kompetencje obywatelskie, w tym dialog i rozwiązywanie sporów. Standardy mają sens tylko wtedy, gdy uruchamiają proces refleksji, dyskusji i działania. Wysiłek należy włożyć nie tylko w ich tworzenie w procesie społecznym, ale także upowszechnienie.

Trzeba też zwrócić większą uwagę na zadania związane z wyrównywaniem szans edukacyjnych w szkołach i między szkołami, w tym między obszarami wiejskimi i miejskimi. Wymagania powinny być jasno komunikowane nie tylko wizytatorom, lecz przede wszystkim szkołom i stanowić wskazówkę dla diagnozy potrzeb oraz planów rozwoju szkoły.

» zmiana roli wizytatorów (a może nawet zmiana nazwy tego stanowiska)

Skoro zadaniem wizytatorów i wizytatek nie będzie kontrola, lecz wspomaganie szkół, należy na nowo sformułować opis ich zadań i obowiązków.

» **zmiana rozporządzenia o systemie nadzoru**

Nadzór pedagogiczny obejmuje obecnie cztery formy działań:

1. ewaluację przedszkoli, szkół i placówek według wymagań ustalonych w przepisach;
2. kontrolę przestrzegania przez przedszkola, szkoły i placówki przepisów prawa;
3. wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek, np. organizowanie szkoleń i narad;
4. monitorowanie: zbieranie i analiza informacji o działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej przedszkola, szkoły lub placówki w celu identyfikowania i eliminowania zagrożeń dla prawidłowego wykonywania zadań.

Konieczne jest zatem takie zmodyfikowanie przepisów dotyczących ewaluacji, by zarówno dla wizytatorów, jak i szkół, było jasne, że mają one przede wszystkim wspomagać szkoły w diagnozowaniu problemów oraz szukaniu rozwiązań. Proponujemy rezygnację z terminu "nadzór" i zastąpienie go terminem "wsparcie rozwoju systemu oświaty i szkół" oraz następujące zmiany w formach działania kuratoriów:

1. ewaluacja przedszkoli, szkół i placówek i wsparcie we wprowadzaniu wniosków z autoewaluacji;
2. wspieranie planowania i realizacji programów rozwoju przedszkoli, szkół i placówek edukacyjnych;
3. kontrola przestrzegania przez przedszkola, szkoły i placówki przepisów prawa;
4. wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek, np. organizowanie szkoleń, wymiany doświadczeń i narad;
5. monitorowanie systemu edukacji: zbieranie i analiza informacji o działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej przedszkola, szkoły lub placówki w celu identyfikowania i eliminowania zagrożeń dla prawidłowego wykonywania zadań.

FINANSOWANIE EDUKACJI

Postulaty obywatelskie⁴

Należy zwiększyć finansowanie edukacji do poziomu 9% PKB

Edukacja zarządzana przez samorządy, ale finansowana wspólnie z pieniędzmi państwa i samorządów

Należy skierować część pieniędzy z programu 500+ do dyspozycji rad rodziców na wydatki dla szkół

Podstawowe potrzeby szkoły nie mogą być pokrywane ze środków Rad Rodziców (papier, toner, itp.)

Należy zmienić zasady finansowania oświaty, zwiększyć nakłady na edukację, w tym również na wynagrodzenia dla nauczycieli i nauczycielek

Należy zmniejszyć koszty podręczników

⁴ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Jak jest, czyli główne problemy

» środki na edukację: czy jest ich za mało?

Z punktu widzenia całkowitych wydatków społecznych na edukację, Polska lokuje się w dolnej średniej krajów UE.

Są jednak pewne niepokojące tendencje widoczne w prostych danych o wydatkach edukacyjnych w Polsce:

- coraz więcej do subwencji państwowej dokładają samorzady (oczywiście te, które mają dodatkowe środki własne na edukację). Od kilku lat zwiększa się tzw. „luka edukacyjna”, czyli różnica między subwencją a kosztami prowadzenia placówek edukacyjnych. W 2019 r. ta różnica wyniosła 25 miliardów zł i stale rośnie;
- zwiększa to nierówność pomiędzy poszczególnymi samorządami i przyspiesza likwidację szkół w uboższych gminach (wg danych GUS);
- między 2012 a 2017 rokiem suma wydatków publicznych zmalała z 4% na 3,6% PKB. OD 2017 r. ta proporcja trochę wzrosła, nie osiągnęła jednak poziomu z 2012 r. (wg danych GUS);
- dane Eurostatu wskazują na to, że w liczbach bezwzględnych środki wydawane na edukację nie rosną pomimo inflacji.

» szkołom brakuje na podstawowe, codzienne potrzeby, rady rodziców finansują podstawowe potrzeby szkół

Brakuje danych, na ile ten problem jest rozpowszechniony i jakich szkół lub obszarów dotyczy, niezależnie jednak od rozmiarów zjawiska, jest to sytuacja niedopuszczalna. Sytuacja ta wynika przede wszystkim ze sposobu dzielenia środków na edukację pomiędzy samorządami i poszczególnymi placówkami.

» samorządom nie wystarcza środków na wynagrodzenia dla uczących

Wysokość wynagrodzeń nauczycielskich wynika z rozporządzenia wydawanego przez MEiN, które co roku określa konkretne widełki wynagrodzeń dla poszczególnych kategorii w tym zawodzie. Samorzady ponoszą zatem koszty, na wysokość których nie mają wpływu.

» koszty podręczników

Wymiana kompletów podręczników co roku jest sporym wydatkiem dla rodziców, zwłaszcza jeśli częste zmiany podstawy programowej nie pozwalają na kupowanie używanych.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Dylemat

Badania nie wskazują, aby wysokość nakładów na edukację w prosty sposób przekładała się na jakość edukacji⁵. Ważniejsze jest to, jak środki te są rozdzielane i na co są wydawane. Powyżej wymienione są niektóre z niepokojących tendencji finansowania edukacji. Można do nich dodać kolejne, które nie zostały wprost wymienione w postulatach, takie jak nierówności w poziomie finansowania szkół pomiędzy różnymi regionami i gminami albo niedofinansowanie systemu szkolenia zawodowego nauczycieli i nauczycielek. Jednak wydaje się, że przede wszystkim bardziej potrzebne (i realne) jest przeanalizowanie struktury obecnych wydatków (i tego, które jednostki je ponoszą) i na tej podstawie dokonywanie ewentualnych zmian.

5 http://www.ptde.org/pluginfile.php/702/mod_page/content/8/Archiwum/XVII_KDE/pedeefy/Dolata%2C%20Jakubowski%2C%20Pokropek.pdf

Ogólny kierunek reformy to przede wszystkim dążenie do lepszego zrównoważenia wydatków pomiędzy rządem i samorządami (na korzyść tych ostatnich, które do tej pory ponoszą znaczącą część wydatków na edukację), tak by możliwie zmniejszać istniejące nierówności edukacyjne między szkołami, miastem i wsią oraz regionami.

Wymaga to:

Analizy algorytmu subwencji oświatowej i publicznej debaty o zasadach finansowania oświaty

Algorytm subwencji decyduje o tym, jakie czynniki brane są pod uwagę przy obliczaniu, ile dana gmina dostanie środków na prowadzenie szkół w danym roku szkolnym. Ponieważ jego ogólna struktura została wymyślona ponad 20 lat temu, powinna być poddana gruntownej analizie pod kątem tego, czy jest dostosowana do obecnych warunków ekonomicznych i społecznych. Powinno stać się to okazją do szerokiej społecznej dyskusji o tym, jakie mają być ogólne zasady wydawania i dzielenia środków.

Co możemy zrobić już dziś?

- » zakup podręczników przez szkoły do wypożyczenia uczniom i uczennicom

Podręczniki na każdym etapie nauczania, powinny być własnością szkoły i wypożyczane uczniom i uczennicom na czas nauki. Równoległe władze edukacyjne powinny wspierać rozwój zasobów online uzupełniających podręczniki. Zakupienie i wypożyczenie podręczników dla dzieci i młodzieży szkolnej wydaje się jeszcze pilniejsze i ważniejsze w warunkach pandemii, kiedy nauka odbywa się samodzielnie i potrzebne są materiały do pracy własnej. Wyposażenie uczniów i uczennic w podręczniki pozwoliłoby im również odpocząć od nauki przed ekranem.

Czego można oczekiwać od władz lokalnych?

- » budżety partycypacyjne na poziomie szkół/samorządów

Część pieniędzy szkoły powinna być wydatkowana wspólnie przez całą społeczność szkolną (na wzór budżetów partycypacyjnych w miastach). Wzmocniłoby to samorządność w szkole i poczucie zaangażowania rodziców w życie szkoły, ale przede wszystkim pozwoliłoby wydawać środki przeznaczone na działania szkoły zgodnie z potrzebami konkretnej placówki.

- » wzmocnienie procesu analizy potrzeb i procesu konsultacyjnego przy tworzeniu budżetów oświatowych na poziomie samorządów

Czego należy oczekiwać od władz centralnych?

- » stworzyć listę podstawowych wydatków, które powinny być finansowane z subwencji

Oprócz kroków opisywanych w punkcie 3. jednym ze sposobów skonstruowania nowego systemu finansowania edukacji w Polsce mogłoby być stworzenie przez władze oświatowe, wspólnie ze środowiskami edukacyjnymi, listy podstawowych wydatków edukacyjnych, które muszą być pokrywane przez otrzymaną z budżetu centralnego subwencję. Byłaby to odpowiedź na wspomniany w postulatach problem „dofinansowania” ze środków Rad Rodziców bieżącej i podstawowej działalności szkół. Stworzenie takiej listy podstawowych potrzeb (lokalowych, sprzętowych i programowych), które szkoła zapewnia i które muszą być finansowane z budżetu centralnego, pomogłoby też w ograniczaniu nierówności pomiędzy szkołami. Nierówności te nierzadko wynikają z drastycznie różnych kosztów prowadzenia placówek (związanych np. z ogrzewaniem albo koniecznością organizowania dowozu uczniów), które nie powinny mieć wpływu na standardy oferowanej edukacji.

SZKOLNICTWO NIEPUBLICZNE I EDUKACJA DOMOWA

Postulaty obywatelskie⁶

Uchylenie obowiązku uzyskania pozwolenia na nauczanie domowe

Zamiana obowiązku szkolnego na obowiązek nauki

Wprowadzenie ulg podatkowych dla rodziców decydujących się na kształcenie dzieci poza systemem szkolnictwa publicznego

Umożliwienie przekazywania nieefektywnych szkół publicznych na własność stowarzyszeniom rodziców

Ułatwienie zakładania nowych szkół prywatnych i społecznych

Jak jest, czyli główne problemy

Z powyższych postulatów wynikałoby, że szkolnictwo niepubliczne i domowe nauczanie są w Polsce bardzo skrzepowane. Jednak ten obraz nie do końca odpowiada rzeczywistości prawnej i społecznej. Wręcz odwrotnie, ustawodawstwo polskie zapewnia znaczną swobodę w zakładaniu szkół społecznych i prywatnych, które, jeśli spełnią odpowiednie wymogi programowe i lokalowe, mają zapewnione częściowe finansowanie ze środków publicznych. Dane wskazują na stały rozwój liczby szkół społecznych i prywatnych (z przewagą tych ostatnich), szczególnie w ostatnich latach.

Problem, na który wskazują powyższe postulaty, jest stary jak sam system edukacji powszechnej: chodzi o właściwą równowagę pomiędzy autonomią podmiotów edukacyjnych (uczniów i uczennic, rodziców, uczących, różnych grup społecznych o określonym zainteresowaniu edukacją) a wspólnotowym, państwowotwórczym i równościowym charakterem edukacji.

Fundamentalnym problemem łączącym się z wspieraniem autonomizacji i prywatyzacji edukacji i systemu oświaty jest znaczny poziom nierówności edukacyjnych i szans życiowych, które niejako automatycznie się z tym wiążą. Zjawisko to jest szeroko dyskutowane przez socjologów edukacji oraz publicystów, którzy/re często wskazują na "ucieczkę" od systemu państwowego rodzin w lepszej sytuacji materialnej. Tworzy to z kolei błędne koło dalszej polaryzacji szkolnictwa publicznego i niepublicznego.

Z drugiej strony, oprócz ogólnej kwestii prawa do wolności edukacyjnej, nie sposób odmówić szkołom niepublicznym ważnej roli innowacyjnej i progresywnej w bardzo usztywnionym i nadmiernie regulowanym państwowym systemie edukacji.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Nie sposób tu wskazać na jednoznacznie korzystne, powszechnie zalecane przez analityków systemów edukacyjnych rozwiązania. Stosunek do miejsca szkolnictwa niepublicznego w systemie edukacji w niemałym stopniu zależy od przekonań

⁶ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

ideologicznych, a sytuacja w konkretnych państwach zależy od tradycji historycznej i ewoluuje z czasem.

- » Większa autonomia i zmiana “ducha” szkół publicznych.
- » Większa integracja i współpraca szkół niepublicznych z publicznym systemem edukacji (np. przyjmowanie uczniów i uczennic kierowanych przez samorzady, wspólne działania ze szkołami publicznymi itd.).

SZKOŁA OCZAMI UCZENNIC I UCZNIÓW

Piotr Borczyński, Rozalia Fromlewicz, Wiktoria Kostrzewa, Dominik Kuc, Dorota Łoboda

PRAWA UCZENNIC I UCZNIÓW

Prawo do nauki

Prawo do wzięcia udziału w konkursie oraz opieki i wsparcia nauczycielek i nauczycieli w przygotowaniach

Prawo do uzyskania pomocy materialnej

Prawo do informacji i sprawiedliwej oceny

Prawo do rozwijania zainteresowań

Prawo do bezpieczeństwa, wiedzy o bezpieczeństwie i uzyskania pomocy

Prawo do skonsumowania ciepłego posiłku

Prawo do swobody wypowiedzi, myśli, sumienia i wyznania

Prawo do prywatności

Prawo do czasu wolnego (właściwej organizacji życia szkolnego)

Prawo do godności

Prawo do angażowania się w życie szkoły

Prawo do złożenia skargi

Prawo do ekspresji własnej indywidualności

Prawo do tworzenia

Prawo do odmowy udziału w działaniach innych niż nakazane prawem

Prawo do opieki psychologiczno-pedagogicznej

Prawo do akceptacji, szacunku i bezpieczeństwa niezależnie od pochodzenia, wyznania, płci, statusu materialnego, orientacji seksualnej, stanu zdrowia czy rodzaju niepełnosprawności

Prawo do pomocy bezstronnego organu w sporach ze szkołą
np. rzeczniczki / rzecznika praw ucznia

WSPARCIE PSYCHOLOGICZNE UCZENNIC I UCZNIÓW

Postulaty obywatelskie¹

Psycholog obecny w każdej szkole

Dostępność bezpłatnego wsparcia psychologicznego niezależnie od miejsca zamieszkania

Wzmocnienie systemu opieki psychologicznej

Zaprzestanie stygmatyzowania osób z zaburzeniami psychicznymi

Jak jest, czyli główne problemy

Według raportu NIK opublikowanego w 2020 roku, w Polsce 9 proc. dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia, czyli ok. 630 tys., wymaga pomocy systemu leczenia psychiatrycznego i psychologicznego. Możemy się spodziewać, że pandemia i związana z nią przymusowa izolacja wpłynęła na wzrost liczby młodych osób w kryzysie psychicznym.

Z raportu „Rozmawiaj z klasą” opublikowanego przez Fundację Szkoła z Klasą wynika, że w oczach nauczycieli uczniowie mają niskie poczucie własnej wartości, źle odnajdują się w relacjach rówieśniczych, nie mają zaufania do nauczycieli i cierpią z powodu braku zainteresowania ze strony rodziców. Co więcej – szkoła, panujące w niej reguły, natężenie emocji i stresów są bezpośrednią przyczyną bądź powodem nasilenia problemów psychicznych uczennic i uczniów.

Z opublikowanych przez Fundację Szkoła z Klasą badań wynika również, że w polskich szkołach powszechny jest brak profesjonalnej pomocy psychologicznej. Psycholog pracuje tylko w 6 na 10 placówek i to najczęściej w niepełnym wymiarze godzin. Brak specjalistów szczególnie dojmujący jest w małych szkołach, które znajdują się poza dużymi ośrodkami miejskimi.

Rola psychologa w szkole nie jest jasna dla uczniów, nie wiedzą, z czym i kiedy mogą się do niego zwrócić. Uczennice i uczniowie nie czują się w szkołach bezpiecznie, nie uważają ich za miejsca inkluzywne wobec różnego rodzaju mniejszości i osób doświadczających jakichkolwiek trudności.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Każda uczennica i uczeń w kryzysie psychicznym powinni mieć dostęp do pomocy psychologicznej.
- » Psycholog obecny w każdej szkole, częściej niż raz/dwa razy w tygodniu.
- » Określona rola psychologa, wzbudzająca zaufanie.
- » Jasna informacja, gdzie uczennice i uczniowie mogą zgłosić się z problemami i w sytuacjach kryzysowych.

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Co możemy zrobić już dziś?

- » Jako nauczycielki, nauczyciele i inne osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą – nie bagatelizować problemów uczennic i uczniów.
- » Informować uczennice i uczniów, w czym może im pomóc psycholog, kiedy i jak się do niego zwracać, budować pozytywny wizerunek psycholożek i psychologów szkolnych.
- » Stworzyć w szkole zespół wsparcia uczennic i uczniów, w którym znaleźliby się wychowawcy, psycholodzy i pedagodzy i który działałby w sytuacjach kryzysowych, wypracowywał procedury działania oraz – w razie konieczności – informował o możliwościach wsparcia poza szkołą.
- » Organizować zajęcia profilaktyczne dla uczennic i uczniów oraz ich rodziców.
- » Zmniejszyć szkolną presję na oceny i wyniki egzaminów, położyć nacisk na współpracę zamiast rywalizacji, wspierać uczniów zamiast ich karać i dyscyplinować.
- » Stworzyć w każdej szkole miejsca, w których uczniowie i uczennice będą mogli wyciszyć się i odpocząć.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Organizowania, we współpracy z organizacjami pozarządowymi, zajęć profilaktycznych dla dzieci i młodzieży, a także zachęcania lokalnych poradni psychologiczno-pedagogicznych do prowadzenia takich zajęć.
- » Organizowania dla nauczycielek i nauczycieli szkoleń dotyczących zdrowia psychicznego młodzieży i sposobów reagowania w sytuacjach kryzysowych.
- » Inwestowania w poradnie psychologiczno-pedagogiczne i docierania do młodzieży i rodziców z informacją o ich ofercie.
- » Organizowania kampanii informacyjnych o konkretnych miejscach czy organizacjach udzielających pomocy psychologicznej.
- » Tworzenia środowiskowych centrów zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży.
- » Tworzenia poradni rodzinnych kompleksowo zajmujących się całą rodziną.
- » Organizowania szkoleń dla rodziców, zwiększających ich kompetencje w zakresie rozpoznawania objawów kryzysu psychicznego.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Uznanie wsparcia psychologicznego dzieci i młodzieży za priorytet władz oświatowych w czasie pandemii i po jej zakończeniu.
- » Przeznaczenia większych środków na wsparcie psychologiczne w szkołach oraz szkolenia nauczycielek i nauczycieli.
- » Ustawowego nakazu obecności psychologa w każdej szkole.
- » Dofinansowania narzędzi pomocy psychologicznej, np. telefon zaufania.

Repozytorium:

Opracowania i raporty:

Raport „Rozmawiaj z klasą”, szkolazklasa.org.pl

Raporty NIK:

- Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym u dzieci i młodzieży, 2017

- Dostępność leczenia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży (w latach 2017-2019)

WYRÓWNYWANIE SZANS

Postulaty obywatelskie²

PRAWDZIWE a nie fikcyjne dostosowanie pracy szkoły do potrzeb uczniów z niepełnosprawnością

Tworzenie małych centrów kultury w lokalnych bibliotekach - całe serce za tym, ale też w szkołach, tam gdzie nie ma bibliotek w małych miejscowościach, szkoła jest jedynym miejscem, gdzie można się spotkać i zaznać kultury i edukacji, szkoły otwarte po lekcjach.

Aktywizacja edukacyjna dzieci z rodzin dysfunkcyjnych

Pomoc dla dzieci i rodziców, którzy mają jakiegokolwiek trudności, problemy w nauce, choroby. Takie osoby są całkowicie zdane na własne kompetencje, środki finansowe i sieci kontaktów

Wyrównywanie szans edukacyjnych - obowiązkowe przedszkole od 5 roku życia oraz diagnostyka psychologiczna, logopedyczna, zagrożenie dysleksją i wszystkie inne zaburzenia, choroby, które można diagnozować i leczyć na tym etapie

Wyrównywanie szans dzieci z obszarów wiejskich

Możliwość uczestniczenia w zajęciach dodatkowych

Zmniejszenie kosztów podręczników

Organizacja nauczania na odległość w taki sposób, by przeciwdziałać nierównościom edukacyjnym oraz wykluczeniu niektórych uczniów

Żądamy szkoły sprawiedliwej, której misją jest krzewienie zasad równości i uczestnictwa

Jak jest, czyli główne problemy

W Polsce mamy do czynienia ze społecznymi nierównościami edukacyjnymi, czyli zależnością między pochodzeniem społecznym uczennicy czy ucznia, czyli tzw. statusem społeczno-ekonomicznym rodziców, a osiągnięciami w karierze szkolnej. Poziom wyników szkolnych i rozwój kariery edukacyjnej – wybór „lepszyc” czy „gorszych” szkół – jest zależny od pozycji społeczno-ekonomicznej rodziny. Sytuację pogarsza selektywność systemu edukacyjnego.

Jak dowiodły ostatnie dekady, realizacji wyrównywania szans edukacyjnych nie gwarantuje ani konstytucyjny obowiązek zapewnienia przez państwo powszechnej

² 2 postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

edukacji, ani deklaracje nadzoru pedagogicznego, że obszar wyrównywania szans stanowi jeden z kluczowych obszarów ewaluacji placówek szkolnych. Rozporządzenie w tej sprawie funkcjonuje od 2009 roku, tymczasem nierówności zamiast maleć – rosną. Bez podjętego w tym kierunku autentycznego wysiłku istnieje ryzyko, że podziały społeczne będą się pogłębiały ze szkodą dla naszego przyszłego rozwoju.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Szkoła powinna być miejscem wyrównującym kapitały społeczne i kulturowe poprzez rozpoznanie indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów i uczennic oraz zapewnienie im odpowiedniego wsparcia. Dostęp do podręczników, szkolnych posiłków, opieki zdrowotnej i narzędzi cyfrowych powinien być prawem każdego ucznia i uczennicy, a nie przywilejem.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Rozwijać sieć samopomocy koleżeńskiej.
- » Zaoferować przemyślaną i dostosowaną do autentycznych potrzeb ofertę zajęć dodatkowych.
- » Wdrożyć w pełni zindywidualizowane ocenianie, służące nie tyle karaniu czy chwaleniu, ile wskazywaniu obszarów wymagających pracy.
- » Staranna diagnoza środowisk uczennic i uczniów dokonana przez wychowawców ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Rozwoju sieci przedszkoli i upowszechnienia edukacji przedszkolnej.
- » Zapewnienia bezpłatnych posiłków w szkołach.
- » Finansowania zajęć wyrównawczych i rozwijających zainteresowania tak, aby status społeczno-ekonomiczny nie determinował wyników edukacyjnych.
- » Zapewnienia opieki świetlicowej w szkołach, podczas której dzieci będą mogły uzyskiwać pomoc w nauce.
- » Współpracy z organizacjami pozarządowymi, animatorami, streetworkerami, którzy będą docierać do środowisk defaworyzowanych i pracować z całymi rodzinami w celu przeciwdziałania wykluczeniom.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu poprzez odbudowę transportu publicznego.
- » Ustawowego zagwarantowania bezpłatnych podręczników na całym etapie kształcenia.
- » Wprowadzenia obowiązku edukacji przedszkolnej od 4 roku życia.
- » Zapewnienie środków na sprzęt komputerowy i zwiększenie dostępności internetu tak, aby każda uczennica i każdy uczeń miał dostęp do sieci.
- » Zapewnienia opieki psychologicznej i medycznej wszystkim uczennicom i uczniom.

Repozytorium:

Opracowania i raporty:

Przemysław Sadura „Państwo, szkoła, klasy”, Wydawnictwo Krytyki Politycznej,

Roman Dolata „Szkoła-Segregacje-Nierówności”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008

Raport IBE, 2011, rozdział „Edukacja a spójność społeczna”

Domalewski, Nierówności środowiskowe w dostępie do edukacji przedszkolnej – wymiary i konsekwencje” Forum

Socjologiczne, 2012Henryk Domański, Nowe ogniwa nierówności edukacyjnych w Polsce, Studia Socjologiczne

DEMOKRACJA W EDUKACJI

Postulaty obywatelskie³

Dostosowanie systemowego sposobu podejmowania decyzji do współpracy uczennic, uczniów, nauczycielek, nauczycieli i rodziców

Danie uczennicom i uczniom pola do decyzji, czego i jak się uczą, wzięcie pod uwagę ich autonomii i indywidualności

Większy nacisk na edukację obywatelską i miękkie umiejętności, mniejszy na egzaminy i zapamiętywanie nieprzydatnych faktów

Jak jest, czyli główne problemy

W polskich szkołach, szczególnie publicznych, mimo pewnych deklaracyjnych możliwości prawnych (uznanie "samorządu uczniowskiego", który poprzez zarząd teoretycznie ma pewien wpływ na szkolną rzeczywistość oraz możliwość powołania rad szkół o większym wpływie od rad rodziców i większych możliwościach prowadzenia bezpośredniego dialogu wszystkich interesariuszy), rzeczywistość wygląda tak, że - z nielicznymi wyjątkami - "władza decyzyjna" leży w rękach kadry zarządzającej; prerogatywy, które ma rada pedagogiczna, dotyczą głównie procesów edukacyjnych i klasyfikacyjnych, a rady rodziców niebawem często sprowadza do roli pomocników w realizowaniu planów dyrekcji. Uczennice i uczniowie są całkowicie lekceważeni jako partnerzy.

Dodatkowo sam system edukacyjny ma charakter odgórny, co nie sprzyja kultywowaniu deklarowanej "podmiotowości" uczennic i uczniów ani świadomości młodych ludzi, że mają wpływ na własne życie. Do tych elementów należy:

- system oceniania, który nie tylko jest jednostronny, pozbawiony czynnika samooceny, ale i ujęty w formy powierzchowne, numeryczne czy symboliczne, nie dostarczające osobom uczącym się i rodzicom istotnych informacji o tym, jakie w swoim procesie uczenia się mają mocne strony, a gdzie są słabości i jak nad nimi pracować;
- fakt, że przez cały okres edukacji podstawowej wszyscy są zmuszeni realizować jeden i ten sam program, niezależnie od indywidualnych zainteresowań, a w szkołach ponadpodstawowych wybór jest nie tylko skromny, ograniczając się do "profilu klasy", ale i mało elastyczny, utrudniający zmiany w czasie trwania edukacji; w dodatku sama podstawa programowa jest przestarzała i przeładowana;
- coraz bardziej daje się we znaki negatywny charakter wyboru zawodu pedagoga; nauczyciele nierzadko nie są wystarczająco przygotowani nie tylko merytorycznie i otwarci na nowe strategie prowadzenia lekcji, ale i wykazują braki w zakresie umiejętności miękkich, nie umieją podejmować dialogu z uczniami i rodzicami.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Zakładając, że zostaną spełnione postulaty będące przedmiotem opracowania innych zespołów (kwestia oceniania, elastyczności i modernizacji podstawy programowej,

³ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

wsparcia psychologicznego i skuteczniejszej edukacji włączającej), proponujemy istotne zmiany w sposobie funkcjonowania szkół jako mikro-społeczności, zarządzanych demokratycznie.

Edukacja obywatelska powinna być realizowana poprzez bieżące wydarzenia i działania. Należy nie tylko sprawić, by istniejące narzędzia demokracji były stosowane, ale i poszerzyć zakres ich oddziaływania - szczególnie w odniesieniu do samorządu uczniowskiego. Każda szkoła powinna wypracować odpowiednią dla siebie strukturę demokratycznego podejmowania wszystkich decyzji, które leżą w ich możliwościach, dotyczą codzienności szkolnej i praw wszystkich interesariuszy.

Należy dołożyć starań, by edukacja była w służbie „życia, a nie szkoły”.

Co możemy zrobić już dziś?

- » W miarę możliwości zakładać rady szkolne, uczyć się dialogu między „frakcjami” uczniów, rodziców, nauczycieli i podejmować decyzje w wyniku demokratycznych dyskusji i głosowań.
- » Powołać rzeczników praw ucznia z autentycznym zakresem decyzyjności i wpływu.
- » Uczulić nauczycielki i nauczycieli na znaczenie deklarowanej „podmiotowości” ucznia, aby stała się realną podstawą ich pedagogicznego podejścia.
- » Włączyć nie tylko rodziców, ale także uczennice i uczniów do opracowania statutów, programów wychowawczo-profilaktycznych i innych aktów organizujących życie szkoły.
- » Wypracować szkolny system oceniania, który będzie bardziej wspierał procesy samostanowienia uczennic i uczniów i lepiej służył informowaniu ich i ich opiekunów prawnych o przebiegu edukacji, możliwościach i wyzwaniach.
- » Zadbać o to, by nikt w szkolnej społeczności nie czuł się wykluczony z powodu rasy, poglądów, płci czy tożsamości płciowej, wyznania czy wyglądu; należy nie tylko prowadzić w tym obszarze szkolenia dla nauczycielek, nauczycieli, uczennic i uczniów oraz rodziców, ale i opracować spójną, ogólnoszkolną strategię chroniącą osoby przed nietolerancją i przemocą.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Zapewnienia funduszy na szkolenia i realizację programów demokratyzujących życie szkół w rejonie.
- » Zorganizowania Rady Oświatowej rejonu (gminy, powiatu), z właściwym zakresem decyzyjności.

Czego oczekiwać od władz centralnych?

- » Wspierania demokratyzacji życia szkolnego poprzez autentyczne działania, np. przeznaczając realne fundusze na szkolenia i wymianę doświadczeń między szkołami i samorządami.
- » Wprowadzenia zmiany prawa oświatowego w zakresie uelastyczenia podstawy programowej.
- » Zapewnienia systemowych konsultacji / korepetycji.
- » Zmniejszenia ilości obowiązkowych zajęć na rzecz fakultetów.
- » Umożliwienia uczniom i uczennicom, również w szkołach podstawowych, decyzji w zakresie kształtowania swojej ścieżki edukacyjnej - rodzice, wychowawcy i nauczyciele w roli doradców.
- » Poszerzenia gamy wyborów edukacyjnych, systemowego odejścia od jednolicie profilowanych klas.
- » Odciążenia podstawy programowej, pozostawienia uczniom i nauczycielom większego pola do decyzji i dialogu o metodach nauczania.
- » Zapewnienia rzetelnej edukacji na rzecz równości i przeciwdziałania dyskryminacji.
- » Zapewnienia środków na dofinansowanie i edukowanie nauczycielek i nauczycieli.
- » Przeprowadzenia ustawowych zmian w celu zapewnienia praw uczennic i uczniów.

STATUS NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI

Leszek Olpiński, Agata Hanula, Anna Kasprzycka, Agnieszka Milbrandt, Paweł Nawrocki, Ewa Nizińska

AUTONOMIA NAUCZYCIELI

Postulaty obywatelskie¹

Zwiększenie autonomii nauczycieli

Zmniejszenie biurokracji

Wycofanie się z nowego rozporządzenia MEN dotyczącego karania nauczycieli

Więcej czasu dla nauczycieli na realizację podstawy programowej

Zmniejszenie liczby uczniów w klasach

Zmiana w organizacji szkoleń dla nauczycieli

Jak jest, czyli główne problemy

- » Nauczycielki i nauczyciele spieszą się z realizacją przeładowanej podstawy programowej, często niedostosowanej do możliwości percepcyjnych uczennic i uczniów. W czasie zajęć lekcyjnych nie mogą pozwolić sobie na poruszanie zagadnień spoza podstawy, rozbudzających zainteresowania uczniów.
- » Często też z powodu przeładowania podstawy programowej oraz sztywnych ram, wyznaczających funkcjonowanie pracy szkoły, nie mogą decydować o wyborze metody nauczania spośród pełnego spektrum dostępnych. Nierzadko nie pozwala na to także zbyt duża liczba uczniów w klasie.
- » Szkolenia narzucane są przez dyrektorki i dyrektorów, czasem wybierane bez przemyślenia, na inne zaś nauczycielki i nauczyciele nie mają już czasu i chęci lub nie uczestniczą w nich, by nie odwoływać lekcji. Ich wpływ na dobór tematów szkoleń jest iluzoryczny.
- » Prowadzenie wymaganej dokumentacji do niemalże każdego działania jest przeszkodą, a często zabija w nauczycielach oraz dyrektorach kreatywność i chęć podejmowania przedsięwzięć i projektów.

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

- » Opresyjne działania kuratoriów i MEiN (m.in. rozporządzenie dot. karania nauczycieli) ograniczają możliwości decyzyjne oraz tworzą atmosferę zastraszania.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Nauczycielki i nauczyciele powinni mieć większą autonomię w zakresie pracy z uczniem, doboru metod, ale też w kwestii wyboru szkoleń. Do tego niezbędna jest reforma podstawy programowej, która umożliwi wprowadzanie treści dostosowanych do potrzeb i umiejętności uczniów. Ponadto konieczne jest wprowadzenie realnego wsparcia dla nauczycieli – w postaci szkoleń, programów doradczych. Nauczycielki i nauczyciele kreatywni i chętni do podejmowania przedsięwzięć i projektów powinni mieć wsparcie ze strony kuratorium czy organu prowadzącego szkołę. Nieodzowne jest też minimalizowanie biurokracji.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Wywierać wpływ na dyrektorów szkół w zakresie wyboru tematów szkoleń dla rady pedagogicznej.
- » Czynnie uczestniczyć w ustalaniu kalendarza roku szkolnego, pracach nad statutem szkoły oraz innymi dokumentami wyznaczającymi ramy funkcjonowania placówki, które zatwierdza bądź opiniuje rada pedagogiczna.
- » Tworzyć jedynie takie dokumenty, które są rzeczywiście wymagane od nauczycielek i nauczycieli przepisami prawa.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Zmniejszenia ilości dokumentacji generowanej w związku z niemal każdą działalnością prowadzoną w szkole.
- » Zmniejszenia liczebności klas na wszystkich poziomach edukacji.
- » Wspierania oryginalnych i kreatywnych pomysłów nauczycielek i nauczycieli, dofinansowywanie ich.
- » Stworzenia bazy informacyjnej o możliwości pozyskiwania środków na prowadzenie w szkole projektów edukacyjnych i eksperymentów.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Wprowadzenia przepisów regulujących liczebność klas na wszystkich poziomach edukacji z uwzględnieniem uregulowań podziałów na grupy.
- » Wznowienia prac nad podstawami programowymi w celu ich dostosowania do potrzeb współczesnego świata oraz redukcji, by pozostawić nauczycielowi czas na dostosowanie treści do możliwości uczennic i uczniów.
- » Zbudowania sensownego systemu szkoleń dla nauczycielek i nauczycieli, np. w postaci 3-4 dni w roku wolnych od zajęć dydaktycznych, przeznaczonych tylko na szkolenia wybrane przez nauczyciela.
- » Wycofania się z rozporządzenia MEiN w sprawie kar dla nauczycielek, nauczycieli, edukatorów i edukatorek.
- » Wzmocnienia roli organów kolegialnych w szkołach.

ZMNIEJSZENIE BIUROKRACJI

Postulaty obywatelskie²

Uwolnić nauczycieli od wypełniania papierów

Szacunek dla czasu nauczycieli

Poprawić status nauczycieli, aby w zawodzie zostało więcej osób, które się do tego zawodu nadają

Większa autonomia nauczycieli

Uatrakcyjnienie zawodu nauczyciela

Jak jest, czyli główne problemy

- » Duża liczba sprawozdań, pisanych przez nauczycielki i nauczycieli dotycząca ich pracy.
- » Duża liczba przygotowywanych najróżniejszych planów pracy.
- » Wielostronicowe arkusze do wypełniania kilka razy w roku – wzory ustalane przez poszczególne szkoły.
- » Dyrektorki i dyrektorzy uważają, że duża liczba najróżniejszych sprawozdań będzie dobrze postrzegana przez wizytatorów z kuratoriów, że będzie obrazem dobrze prowadzonego nadzoru.
- » Odczytywanie sprawozdań w czasie posiedzeń rad pedagogicznych.
- » Rozbudowana ponad miarę dokumentacja dotycząca kontaktów z rodzicami, pomocy pedagogiczno - psychologicznej, wycieczek i wyjść szkolnych, eksperymentów pedagogicznych.
- » Absurdalne przepisy bezpieczeństwa wymagające tworzenie dokumentacji.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Dzienniki zajęć – tam jest wszystko.
- » Sprawozdanie z rocznej pracy na koniec roku szkolnego – co nauczyciel zrobił, co przyniosło dobre efekty, co się nie udało, to powinna być rozmowa z dyrektorem na koniec roku, być może lepsza niż pisane sprawozdanie, daje więcej informacji, jest kształcąca dla obu stron.

Co możemy zrobić już dziś?

Nauczycielki i nauczyciele powinni tworzyć tylko dokumentację, która ma podstawę prawną.

² 2 postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Zachęcania dyrektorek i dyrektorów szkół do wdrażania innych form nadzoru.
- » Zmiany systemu lokalnego nadzoru sprawowanego przez JST.

Czego oczekiwać od władz centralnych?

- » Wprowadzenia dokładnych zasad prowadzenia dokumentacji szkolnej.
- » Zmiany systemu pracy kuratoriów oświaty z kontrolnego na wspomagający lub ich likwidacja.

PENSUM – CZAS PRACY NAUCZYCIELI

Postulaty obywatelskie³

Zróżnicowanie czasu pracy z uwzględnieniem realnych obowiązków, po analizie czasu potrzebnego na przygotowanie nauczyciela

Wszyscy nauczyciele przedmiotowcy mają 18 godzin pracy przy tablicy, ale nie każdy potrzebuje dokładnie 22 godzin na przygotowanie (które dopełniają 40-godzinny wymiar pracy)

Należy uwzględnić specyfikę pracy np. nauczycieli w świetlicach, którzy pracują po 26 godzin zegarowych, a też muszą się przygotować do zajęć i nierzadko przynosić własne materiały

Zróżnicowanie czasu na pracę przy tablicy i przygotowanie do lekcji dla nauczycieli różnych przedmiotów

Jak jest, czyli główne problemy

Etat nauczyciela 18 godzin przy tablicy plus 22 godziny jako dopełnienie do pełnego wymiaru, lecz bez jasnej informacji, w jaki sposób należy te godziny wypracować i jakie jest prawo dyrektora do egzekwowania tych godzin.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Czas pracy nauczyciela nie powinien przekraczać 40 h.
- » Szkoła i przedszkole powinny zapewnić warunki do pracy poza godzinami dydaktycznymi i opiekuńczymi.
- » Nauczycielki i nauczyciele wykonujący takie same obowiązki powinni mieć taki sam wymiar pracy, czyli ujednolicone pensum.
- » Ewentualne zmiany pensum muszą być poprzedzone rzetelnymi badaniami czasu pracy nauczycielek i nauczycieli.

³ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Czego oczekiwać od władz centralnych?

- » Zmiany uregulowań dotyczących liczby godzin pracy nauczyciela oraz ustaw dotyczących finansowania oświaty.
- » Dialogu w Radzie Dialogu Społecznego.

PRESTIŻ ZAWODU NAUCZYCIELA

Postulaty obywatelskie⁴

Odbudowa prestiżu

Zaprzestać zastraszania nauczycieli

Status nauczycieli, zarobków, stosunku pracy – czyli jak polepszyć status nauczycieli sprawiając, że w zawodzie zostanie więcej osób, które faktycznie się do niego nadają (nauczycieli „z powołania”)

Jak jest, czyli główne problemy

- » brak szacunku
- » niski autorytet u rodziców

Łatwy dostęp do nabywania wiedzy poza szkołą (również psychologicznej) sprawia, że rodzice kwestionują zdanie nauczycielek i nauczycieli i nie chcą współpracować. Ewentualną pomoc rodzica w procesie edukacji własnego dziecka uważają za przykrą konieczność oraz nieudolność nauczyciela, co budzi w nich niechęć do jego osoby. Zdarza się również, że rodzice spotykają się z brakiem profesjonalizmu ze strony nauczyciela, co skutkuje utratą szacunku do niego.

- » niski autorytet u uczniów

Uczennice i uczniowie zarówno w mediach, jak i w środowisku domowym, często słyszą nieprzychylnie opinie na temat nauczycielek i nauczycieli, co kształtuje również ich poglądy. Rodzice, poprzez brak współpracy z nauczycielem, podważanie jego zdania i stawianie zawsze po stronie dziecka (bez głębszej analizy problemu), utwierdzają ich w przekonaniu, że nauczyciel i jego zdanie nie ma znaczenia. Również ubogie i mało atrakcyjne dla uczennic i uczniów wyposażenie szkół wpływa na ich postrzeganie osoby nauczyciela.

- » negatywny przekaz medialny dotyczący nauczycielek, nauczycieli i ich pracy

Jeśli już o zawodzie nauczyciela mówi się w mediach, to z reguły w kontekście niezadowolenia nauczycieli z pracy (głównie z zarobków). Podkreślany jest także mniejszy wymiar pracy, przez co opinia publiczna postrzega nauczycieli jako osoby pracujące mniej i domagające się większych zarobków.

⁴ 4 postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

» **proces nauki jest nieciekawym**

Z powodu małej swobody działania nauczycielkom i nauczycielom brakuje czasu na dyskusję z uczennicami i uczniami, stawianie pytań i poszukiwanie odpowiedzi. Uczennice i uczniowie tracą przez to zapał do nauki i są zniechęceni przedmiotem, co wpływa na postrzeganie przez nich osoby nauczyciela. W szkołach panuje „testomania”. Podstawa programowa jest przeładowana treściami.

» **nauczycielki i nauczyciele wychowania przedszkolnego w społecznym postrzeganiu nie są zaliczani do grupy nauczycieli**

Pomijani są w dokumentach prawnych, przez co nie mogą w pełni korzystać z praw przysługujących nauczycielom: np. w wytycznych MEiN, MZ i GIS w sprawie pierwszych testów przesiewowych nauczycieli na obecność SARS-Cov-2 nie zostali uwzględnieni, mimo że pracują stacjonarnie przez prawie cały okres trwania pandemii; podobnie w rozporządzeniu w sprawie dodatku funkcyjnego za wychowawstwo.

» **nie wszystkie nauczycielki i nauczyciele są stawiani na równej pozycji**

W wyżej cenieni są nauczyciele, którzy przygotowują uczniów do egzaminów / olimpiad od nauczycieli np. edukacji wczesnoszkolnej oraz wychowania przedszkolnego. Różnice w poziomie prestiżu wynikają również z nauczanych przedmiotów.

» **coraz bardziej liczy się funkcja wychowawczo-opiekuńcza niż edukacyjna szkoły**

Nauczycielki i nauczyciele przestają być głównym źródłem informacji dla uczniów. Szkoła/przedszkole staje się miejscem, gdzie dzieci przebywają, gdy ich rodzice są w pracy, a niekoniecznie – w którym nabywają wiedzę.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Zawód nauczyciela powinien być szanowany, aby nauczycielki i nauczyciele mieli warunki sprzyjające swojej pracy i mogli w pełni wykonywać swoje zadania. Społeczeństwu należy przekazać istotną wiedzę o pracy nauczycielek i nauczycieli i co za tym idzie – obalić funkcjonujące w potocznej świadomości mity.
- » Nauczyciel w swojej pracy powinien wykazywać pełen profesjonalizm, a także być „wizytówką” swojej grupy społecznej tak, aby inni nie kształtowali swojej opinii o nauczycielkach i nauczycielach na podstawie nieodpowiednich zachowań.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Nauczycielka i nauczyciel powinni wykazywać się profesjonalizmem w pracy z uczennicami i uczniami oraz w kontaktach z rodzicami, nie powinni dawać się ponieść emocjom w trudnych sytuacjach.
- » Nie należy obwiniać rodziców za złe zachowanie uczennic i uczniów lub ich złe wyniki w nauce, a starać się współpracować.
- » Utrzymywać dobre kontakty z wychowankami i rodzicami.
- » W miarę możliwości zachęcać dzieci do nauki, ciekawie i innowatorsko prowadzić lekcje, aby proces nauki oraz osoba nauczyciela kojarzyła się uczniom z czymś ciekawym.
- » Związki zawodowe – upowszechniać informacje o specyfice pracy nauczyciela, jej złożoności, odpowiedzialności i czasochłonności.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

Nauczycielki i nauczyciele przedszkoli powinni otrzymywać taki sam dodatek za wychowawstwo, jaki otrzymują nauczycielki i nauczyciele szkół.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Przygotowania kampanii społecznej dotyczącej odpowiedzialności, wagi oraz wad i zalet pracy nauczyciela, a także informującej o ścieżce awansu.
- » Zaprzestania częstych zmian w prawie oświatowym, aby nauczycielki i nauczyciele nie musieli dostosowywać się do ciągłych zmian prawnych i skupili się na głównych celach swojej pracy.
- » Wprowadzenia kodeksu dobrych praktyk.
- » Wynagradzania nauczycielek i nauczycieli jak specjalistów.
- » Podniesienia wymagań dotyczących kandydatów podejmujących studia na kierunkach nauczycielskich.
- » Podniesienia jakości i zmiana sposobów kształcenia nauczycieli.
- » Zmiany systemu szkoleń dla nauczycieli.

WYNAGRODZENIA NAUCZYCIELI

Postulaty obywatelskie⁵

Godziwe wynagradzanie, podwyżki

Poprawa statusu nauczycieli, by w zawodzie zostało jak najwięcej osób, które faktycznie się do niego nadają i nie są z przypadku

Zwiększenie zarobków nauczycieli zrównoważone 40-godzinnym czasem pracy z zagwarantowanymi warunkami do przygotowania zajęć

Płatne wszystkie nadgodziny

Warto pomyśleć, jak rozwiązać problem kupowania podstawowych materiałów i pomocy przez nauczycieli - na wszystkie takie potrzeby powinny być środki z ministerstwa bądź samorządu

Jak jest, czyli główne problemy

- » niskie wynagrodzenia nauczycielek i nauczycieli

Zarobki nauczycieli w Polsce należą do najniższych w Europie. Są one również niższe od średnich wynagrodzeń specjalistów o podobnych kwalifikacjach. Dotyczy to zwłaszcza osób rozpoczynających pracę w zawodzie. Poziom ich wynagrodzeń odpowiada płacy minimalnej. Skutkiem tego jest odczuwany zwłaszcza w dużych miastach niedobór nauczycielek i nauczycieli. Niewiele osób chce podjąć pracę w zawodzie nauczyciela, wiele młodych osób szybko z niej rezygnuje. Tymczasem średni wiek nauczyciela w Polsce to ponad 44 lata, a mediana wieku nauczycieli w Polsce to 50 lat. W najbliższym czasie większość osiągnie wiek emerytalny.

⁵ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

» **niedofinansowanie szkół**

W obecnej sytuacji nauczycielki i nauczyciele nie mają zagwarantowanego odpowiedniego wyposażenia stanowiska pracy. Często brakuje nawet podstawowych materiałów biurowych: papieru, długopisów itp. W tej sytuacji większość nauczycielek i nauczycieli samodzielnie kupuje potrzebne pomoce lub prosi rodziców o ich zakup.

» **złożony sposób wyznaczania czasu pracy nauczycieli oraz nietransparentne regulaminy wynagradzania**

Powoduje to problem z wypłatą wynagrodzenia za pracę w dodatkowym czasie. Dotyczy to zwłaszcza czasu opieki nad uczennicami i uczniami, np. w czasie egzaminów czy wycieczek szkolnych, zebrań z rodzicami, posiedzeń rady pedagogicznej.

» **nierówne traktowanie, dyskryminacja nauczycielek przedszkoli**

Obecnie w szkołach publicznych obowiązuje ustawowe minimum dodatku na pełnienie obowiązków wychowawcy wynoszące 300 zł. Nie jest on jednak gwarantowany nauczycielkom przedszkoli publicznych. W wielu gminach w Polsce jest on znacząco niższy dla nauczycielek z tej grupy zawodowej.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Konieczne jest znaczące podniesienie wynagrodzeń nauczycielek i nauczycieli i powiązanie ich wysokości ze średnią płacą w gospodarce.
- » Uproszczenie systemu wynagrodzeń i równe traktowanie nauczycielek i nauczycieli na wszystkich poziomach edukacji.
- » Nauczyciele powinni dysponować w pełni wyposażonym stanowiskiem pracy i wszystkimi niezbędnymi pomocami. Ich nabywanie powinno być realizowane przez szkoły.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Sprzeciwiać się nakładanym obowiązkom pracy, niemającym uzasadnienia w przepisach prawa.
- » Domagać się wynagrodzenia za dodatkowy czas pracy. Możliwe jest złożenie pozwu do sądu pracy w wypadku braku wynagrodzenia za wycieczki i inne udokumentowane obowiązki wykonywane przez nauczyciela.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Opracowania regulaminów wynagradzania, dających nauczycielkom i nauczycielom przedszkoli takie same prawa jak nauczycielom szkół.
- » Opracowania transparentnych systemów wynagradzania za pracę w godzinach nadliczbowych.
- » Urealnienia budżetu szkół i przedszkoli w zakresie potrzebnych pomocy dydaktycznych i materiałów biurowych.

Czego żądać od władz centralnych?

» **przyjęcia ustawy gwarantującej finansowanie wynagrodzeń nauczycielek i nauczycieli z budżetu państwa**

Obecnie w sejmie jest złożony obywatelski projekt ustawy (druk 33) zakładający wydzielenie z subwencji oświatowej środków na wynagrodzenie nauczycieli. Takie uregulowanie prawne wynika z faktu, że wysokość wynagrodzeń nauczycieli i wysokość dodatków jest ustalana przez ministra do spraw edukacji na drodze rozporządzenia, zatem należy do kompetencji władzy centralnej. W tej sytuacji to budżet centralny, a nie samorządowy, powinien zapewnić środki na realizację tego celu.

- » podniesienia wynagrodzeń nauczycielek i nauczycieli i powiązanie ich ze średnią płacą w gospodarce

ZNP przygotował projekt ustawy realizujący te cele. Założone progi wynagrodzeń realizują zgłaszany w czasie strajku w 2019 roku postulat środowiska nauczycielskiego podniesienia wynagrodzeń o 1000 zł.

- » podniesienia wysokości subwencji oświatowej, tak, by jej wysokość zapewniała realizację wszystkich koniecznych wydatków na oświatę w budżetach samorządów
- » podjęcia rozmów z partnerami społecznymi w sprawie wypracowania odpowiednich zasad wynagradzania nauczycieli i wypracowanie akceptowanej przez wszystkie strony regulacji

SZKOLENIA

Postulaty obywatelskie⁶

Superwizje, wsparcie i szkolenia

Zainwestujmy w doskonalenie zawodowe nauczycieli – każdy nauczyciel powinien przejść przynajmniej 1-2 dodatkowe szkolenia w roku (z kompetencji miękkich, sposobów zainteresowania dzieci i młodzieży, zwiększających ich wiedzę itd.)

Jak jest, czyli główne problemy

- » brak systematycznego wsparcia i troski o higienę i kondycję psychiczną nauczycielek i nauczycieli

Poza „urlopem dla poratowania zdrowia” nie ma właściwie żadnych usankcjonowanych form dbałości o kondycję psychofizyczną nauczyciela, który jest wyjątkowo narażony na codzienne trudności, stres, przeładunek bodźcami, silne emocje, bezradność, osamotnienie, odpowiedzialność, wypalenie.

- » szkolenia są dodatkowym obciążeniem czasowym i organizacyjnym dla nauczycielek i nauczycieli, a jednocześnie są warunkiem niezbędnym awansu zawodowego

Nauczycielki i nauczyciele, którzy odbywają szkolenia, muszą „nadrabiać” swoje obowiązki w czasie wolnym od pracy.

- » brak dobrowolności i możliwości wyboru w kwestiach szkoleń

Często nauczycielki i nauczyciele kierowani są na szkolenia, które nie odpowiadają ich zainteresowaniom, oczekiwaniom i potrzebom. Duża część szkoleń jest obowiązkowa, choć nie wynika to z przepisów obowiązującego prawa.

- » niski poziom oferowanych szkoleń

Szkoły korzystają z oferty przesyłanej przez ośrodki szkoleniowe. Brakuje narzędzi

⁶ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

weryfikacyjnych. O wyborze często decyduje dyrektor wg uznania.

- » **nauczycielki i nauczyciele współfinansują szkolenia, w których chcą uczestniczyć**
- » **brak superwizji**

Superwizja jako forma wsparcia nauczycieli w zasadzie nie istnieje. W niektórych szkołach odbywają się oddolne interwizje. Dotyczy to niewielkiego procentu placówek.

- » **brak wsparcia psychologicznego, terapeutycznego dla nauczycieli w kryzysie**

Nauczyciel w kryzysie jest pozostawiony sam sobie.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Nauczyciel, jako osoba odpowiedzialna za poziom edukacji oraz budowanie relacji z uczniem i proces grupowy, powinien mieć możliwość szkoleń, które są nieodzownym elementem budowania prestiżu zawodu, poprawy jakości nauczania, adekwatności oferty edukacyjnej do wymagań współczesnego, dynamicznie zmieniającego się świata. Ich poziom powinien być wysoki. Nauczycielki i nauczyciele powinni uczestniczyć w szkoleniach w ramach czasu pracy. Szkolenia powinny być bezpłatne i tak zorganizowane, aby nauczyciele z chęcią w nich uczestniczyli.
- » Wsparcie w postaci superwizji jest nieodzowne dla tworzenia dobrego klimatu i kultury szkoły. Powinniśmy regularnie wykorzystywać metodę superwizji w każdej szkole, gdyż tworzy ona możliwość do dyskusji, wymiany doświadczeń, wzbogacania warsztatu pracy, stawiania sobie nowych celów, wspólnego radzenia sobie z współczesnymi wyzwaniami i refleksji nad tym, jak uczymy i jak wychowujemy uczniów. Superwizja powinna odbywać się regularnie.
- » Nauczycielki i nauczyciele powinni mieć możliwość korzystania ze wsparcia terapeutycznego, w razie potrzeby. Takie rozwiązanie jest niezbędne do utrzymania dobrej kondycji psychicznej, która jest podstawą budowania harmonijnych relacji z uczniami i współpracownikami.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Nauczycielki i nauczyciele powinni móc decydować o tym z czego się szkolą, przynajmniej w części. Może to być usankcjonowane zwyczajowo w każdej szkole: 40% – szkolenia „dyrektorskie”, 60% – szkolenia własne.
- » Pomocne będzie tworzenie planów rozwoju przez nauczycieli (indywidualnych i planu dla całej placówki).
- » Warto zmienić sposób decydowania o wyborze szkoleń. Potrzebny jest dialog między dyrektorami placówek i nauczycielami w tym zakresie. Dialog polegający na słuchaniu potrzeb.
- » Stworzyć zespół weryfikujący oferty szkoleń, z której korzysta placówka.
- » Wprowadzić szkolenia koleżeńskie.
- » Wprowadzić interwizję.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Przygotowania kompleksowej oferty szkoleń dla podległych placówek, obejmujących także szkolenia z kompetencji miękkich dostępne na jednej platformie dla nauczycielek, nauczycieli, dyrektorek i dyrektorów.
- » Tworzenia samorządowych centrów pomocy psychologicznej dla nauczycielek i nauczycieli (przy poradniach psychologiczno-pedagogicznych publicznych lub komercyjnych).
- » Zorganizowania zespołu superwizorów na terenie gminy (bank superwizorów).
- » Uruchomienia telefonu wsparcia dla nauczycielek i nauczycieli w kryzysie.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Podwyższenia subwencji oświatowej na szkolenia nauczycielek i nauczycieli, superwizję i terapię.
- » Wsparcia rozwoju ośrodków szkolenia nauczycielek i nauczycieli.
- » Zmiany przepisów w taki sposób, aby nauczyciel raz na 8-10 lat miał prawo do wzięcia (rocznego) urlopu szkoleniowego.
- » Wprowadzenia urlopów szkoleniowych (4 dni w roku).

BEZPIECZEŃSTWO NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI W PANDEMII

Jak jest, czyli główne problemy

- » Ogólnikowe i niejasne, a więc trudne do egzekwowania regulacje prawne resortów edukacji i zdrowia oraz zalecenia Głównego Inspektora Sanitarnego.
- » Brak konkretnych wytycznych, jak pracować mają szkoły ulokowane w strefie żółtej i czerwonej (obowiązkowo zamykać wszystkie, czy wprowadzać naukę hybrydową?), co robić w przypadku koronawirusa w placówce (zamykać całą, czy izolować tylko klasę, w której wystąpił, a może tylko jedno piętro, na którym klasa się uczyła?).
- » Bezpieczeństwa nauczycielek i nauczycieli w szkole nie obejmuje się żadne rozporządzenie, nie znajdziemy nic w żadnych wytycznych. Minister edukacji zakłada, że wszyscy nauczyciele są w stu procentach zdrowi i gotowi do heroicznej pracy.
- » Średnia wieku (wysoka) sytuuje nauczycielki i nauczycieli w grupie podwyższonego ryzyka.
- » Próby ratunku przed pandemią poprzez decyzje o przejściu na emeryturę bądź urlopy dla poratowania zdrowia.
- » Dylemat dyrektorek i dyrektorów: bezpieczeństwo czy posłuszeństwo. Brak uzyskania kontaktu z sanepidem uniemożliwiało podjęcie formalnych decyzji przez dyrektorów szkół zgodnie z zaleceniem MEiN.
- » Sanepid pod presją polityczek i polityków nie wyrażał zgody na nauczanie zdalne lub hybrydowe, mimo stwierdzonych przypadków koronawirusa w placówce.
- » Niemożliwy do utrzymania reżim sanitarny w zatłoczonej szkole.
- » Obecność nauczycielek i nauczycieli nierespektujących zaleceń sanitarnych. Narażenie na zakażenie przez inną osobę dorosłą w pokoju nauczycielskim jest równie prawdopodobne, jak przez ucznia w klasie.
- » Występowanie symptomów lęku i depresji u ponad połowy badanych nauczycieli. <http://psych.uw.edu.pl/2020/11/02/nowy-raport-z-badania-na-temat-sytuacji-nauczycieli-w-czasie-powrotu-do-szkol-podczas-pandemii-sars-cov2-zespołu-prof-ewy-pisuli/>

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Jasno uregulowane prawnie procedury funkcjonowania szkół w zależności od stopnia dynamiki epidemii, przy zachowaniu dużej autonomii dyrektorek i dyrektorów szkół w podejmowaniu decyzji odnośnie nauczania zdalnego przy konsultacji z lokalnymi (samorządowymi) służbami sanitarnymi i antykryzysowymi.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Zorganizować panel deliberatywny. Dyskusję z udziałem czynnika społecznego i eksperckiego o bezpieczeństwie (epidemicznym i psychologicznym) pracy nauczycielek, nauczycieli, pracownic i pracowników oświaty.
- » Wsparcie środowiska, postawy solidarnościowe. (Raport: *Nauczycielom brakowało wsparcia w związku z trudnościami w pracy stacjonarnej w warunkach pandemii od przełożonych, rodziców, uczniów/podopiecznych, które było najczęściej oceniane jako niskie lub umiarkowane.*)
- » Sesje współpracy: Rada Rodziców – Rada Pedagogiczna. Usprawnienia przepływu informacji między rodzicami a placówką, a także i zaakceptowania przez rodziców znaczenia procedur wprowadzanych w placówkach w związku z epidemią COVID-19.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Powołania oświatowych sztabów antykryzysowych z udziałem dyrektorek i dyrektorów szkół.
- » Wsparcia nauczycielek i nauczycieli przez dodatkowy personel, który mógłby przejąć część obowiązków związanych z obostrzeniami epidemicznymi. Dotyczy to zwłaszcza placówek kształcących najmłodsze dzieci oraz przeznaczonych dla uczniów z różnego typu niepełnosprawnościami.
- » Wsparcia szkoleniowego i materiałowego dla rodziców oraz uczniów / podopiecznych na temat zachowania się w związku z COVID-19.
- » Tworzenia samorządowych centrów pomocy psychologicznej (antydepresyjne).

Czego żądać od władz centralnych?

- » Opracowania strategii długofalowej, uwzględniającej różne warianty rozwoju sytuacji szkolnej w dynamice pandemicznej i umocowanie jej w konstytucyjnym porządku prawnym.
- » Sięgnięcia po wzorce dobrych praktyk z innych państw europejskich i pozaeuropejskich.
- » Udziału (merytokracji) specjalistów epidemicznych i przedstawicieli środowiska szkolnego (OSKKO) – w podejmowaniu decyzji MEiN przy otwieraniu lub zamykaniu szkół.
- » Komunikacji społecznej uzasadniającej opinii publicznej podejmowane decyzje w odniesieniu do szkół.
- » Poszerzenie kompetencji dyrektorów tak, by mogli decydować o wprowadzeniu nauczania hybrydowego lub zdalnego bez konieczności uzyskania wiążącej opinii sanepidu.
- » Ograniczenie liczebności klas i ograniczenie wymagań programowych.

NOWE OBSZARY EDUKACJI

Michał Boni, Aleksandra Dulas, Aneta Gąsiorowska, Zofia Grudzińska, Agnieszka Leonczuk, Anna Maziarska, Weronika Pikuła, Magda Wessel

EDUKACJA MEDIALNA

Jak jest, czyli główne problemy

Znikoma obecność edukacji medialnej w nauczaniu (niejasne wkomponowanie w treści programowe – z resztą różnych przedmiotów i niejasne rozłożenie w fazach edukacji), a także bez łączenia edukacji medialnej z edukacją cyfrową – one powinny się przenikać we współczesnej rzeczywistości funkcjonowania konwergencji mediów.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

Celem jest rozwinięcie kompetencji poruszania się po świecie współczesnych mediów (tradycyjnych, cyfrowych, konwergentnych) ze zrozumieniem, nastawieniem krytycznym oraz umiejętnościami wyboru treści. Powinno się to odbywać poprzez wprowadzenie w treści nauczania:

- » rozumienia zasad funkcjonowania mediów (cele, formy, oddziaływanie);
- » rozumienia znaczenia informacji w świecie współczesnym (wielowymiarowa, krytyczna analiza treści) i umiejętności poszukiwania wiarygodnych źródeł;
- » umiejętności obrony przed dezinformacją (fake-newsy, fake-science, teorie spiskowe);
- » wiedzy o narzędziach ochrony prywatności i bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni;
- » rozumienia roli i wagi mediów społecznościowych (mechanizmy i zasady udziału);
- » dostrzegania zjawiska internetu – jako narzędzia przemocy w społecznościach (szkolna przemoc).

Co możemy zrobić już dziś?

- » Szukać odpowiedzi na pytanie, jak wprowadzić w nauczanie takie treści nawet obecnie – aktywizując nauczycielki, nauczycieli i środowiska okołoszkolne (własne projekty nauczycieli, oferty funkcjonujące w konkretnych szkołach) jak, np. promować programy autorskie: Kultura 2.0, który powstał w jednej ze szkół.
- » Promować o wiele powszechniejsze niż obecnie używanie mediów i oferty medialnej (media cyfrowe) do nauki: literatury, historii, wiedzy o teatrze, filmie i sztukach muzycznych oraz plastycznych / korzystanie z możliwości NINY czy zapisów cyfrowych różnych zdarzeń kulturalnych.
- » Opracowywać takie programy, moduły takich programów (w szkołach, w grupach szkół – i uzyskiwać wsparcie oraz akceptację dla nich rad rodziców, rad szkół).
- » Opracowywać pakiety narzędzi dla nauczycielek i nauczycieli do zastosowania już dziś (wedle wyboru); przygotować wspólnie ze środowiskami eksperckimi oraz nauczycielkami i nauczycielami repozytoria potrzebnych nauczycielom materiałów w tej dziedzinie.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Wsparcia szkół i nauczycielek i nauczycieli we wprowadzeniu edukacji medialnej (w takiej postaci jak to na dzisiaj możliwe, ale z otwartością programową) oraz wsparcia szkolenia i przygotowania nauczycieli do prowadzenia i animowania takich zajęć.
- » Promowania i premiowania nauczycielek i nauczycieli podejmujących takie aktywności.
- » Inspiracji powstawania odpowiednich studiów podyplomowych w tej dziedzinie oraz wsparcia nauczycielek i nauczycieli chcących tam studiować.
- » Zaproszenia partnerów lokalnych ze środowiska medialnego (budowanie partnerskiej sieci współpracy – m.in. z lokalnymi „influencerami”) do stałej kooperacji.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Przeglądu istniejących form nauczania edukacji medialnej, opracowania planu poszerzenia spektrum edukacji medialnej (wątki cyfrowe szeroko pojmowane).
- » Uporządkowania warunków, sposobów oraz ram treściowych edukacji medialnej (dla porównywalności efektów).
- » Dopasowania edukacji medialnej do różnych faz nauczania i poziomu rozwoju dzieci (dzisiaj dzieci wcześniej uczestniczą w rzeczywistości cyfrowej) – od przedszkola do szkoły średniej.
- » Jasnych decyzji, jak nauczanie w obszarze edukacji medialnej ma być wpasowane w nauczanie różnych przedmiotów (co w obrębie różnych przedmiotów, co samodzielną ścieżką edukacyjną).
- » Stworzenia krajowego modelu przygotowywania nauczycielek i nauczycieli do uczenia w tej dziedzinie – wymagania, element studiów, model autoedukacji (cyfrowa aplikacja), system odnawiania wiedzy w tej dziedzinie.

EDUKACJA OBYWATELSKA

Jak jest, czyli główne problemy

W stosunku do poprzedniej wersji funkcjonowania wątków obywatelskich (w szerokim ujęciu – od spraw gospodarczych, poprzez instytucjonalne, aż do kwestii praw obywatelskich i koncepcji funkcjonowania państwa) nastąpiła wyraźna redukcja tematów i spraw:

- » redukcja treści: wątki ekonomiczne: z 16% do 2% w programie, brak np: info o PKB, VAT, ograniczony opis korzyści z przynależności do UE, edukacja europejska i globalna: z 16% do 6% w programie, wątki dotyczące wyborów: bez wskazania znaczenia demokracji parlamentarnej i roli jej w równowadze sił wewnątrz państwa: władza ustawodawcza, wykonawcza, sądownicza (nacisk wyłącznie na regulaminy wyborów szkolnych);
- » słabo rozwinięta nauka kompetencji dot. praw człowieka i obywateli.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Niezbędnie jest uelastycznienie i przywrócenie części treści z poprzednich podstaw programowych.
- » Kluczowe jest jasne określenie, co jest podstawowym celem edukacji obywatelskiej: Kompetencje Obywatela uczestniczącego świadomie w demokracji.
- » Ten cel trzeba realizować w całym procesie edukacji (dobrac środki do celu) – w różnych fazach edukacji, biorąc też pod uwagę wiek nauczanych (a nie tak jak obecnie, gdzie wątki edukacji obywatelskiej pojawiają się tylko w 8 klasie w szkole

- podstawowej, a w ponadpodstawowych treści są „rozwodnione”).
- » Uelastycznienia ram programowych tego obszaru oraz klarowności, w toku nauczania jakich przedmiotów powinna się edukacja obywatelska pojawiać, a kiedy być nauczana samodzielnie.
 - » Kluczem jest również zrozumienie, iż w przypadku edukacji obywatelskiej nie chodzi tylko o wiedzę, ale przede wszystkim o postawę (i kompetencje oraz gotowość do jej realizacji) oraz zaangażowanie, czyli gotowość obywatelską do partycypacji w demokracji, procesach rządzenia oraz współrządzenia, świadomego udziału w procesach decyzyjnych.

Co możemy zrobić już dziś?

- » W ramach istniejących warunków rozwijać edukację obywatelską.
- » Współpracować z rodzicami (rady rodziców, rady szkół), by stawali się sojusznikami nauczania spraw obywatelskich.
- » Nawiązać (nauczycielki, nauczyciele, szkoły) kontakty z partnerami obywatelskimi (NGO), którzy mogą realnie i aktywnie wzbogacić procesy uczenia w ramach edukacji obywatelskiej (stałe sieci współpracy).
- » Opracować autorskie moduły edukacji obywatelskiej skupione zarówno na wątkach edukacji ekonomicznej, rozumieniu świata współczesnego, jak i treściach związanych z prawami obywatelskimi czy aktywnością obywatelską – i realizować je.
- » Przygotować akcje (praktyka działań obywatelskich) związane np. z udziałem w promocji budżetu partycypacyjnego (czy innych formach aktywizacji obywatelskiej widocznej lokalnie).
- » Uczyc w ramach edukacji obywatelskiej wrażliwości na prawa obywatelskie: każdego z nas jako podmiotu ludzkiego, każdej kobiety, każdej osoby o odmiennej orientacji seksualnej, każdej osoby charakteryzującej się cechami innymi, niż dominujące w danej grupie społecznej. Podkreślać, że prawa obywatelskie są samoistne i niezbywalne.
- » Przygotowywać repozytoria wiedzy i dobrych praktyk (online) użyteczne dla procesu nauczania (i dla nauczycielek i nauczycieli w procesie przygotowywania zajęć).

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Otwartości na współpracę szkoły i samorządu w celu uczenia „praktykowania demokracji” (podobnie w relacji szkoła – organizacje obywatelskie).
- » Wsparcia władz lokalnych w tworzeniu stałej sieci kooperacji: szkoła / instytucje demokratyczne.
- » Wsparcia szkolenia nauczycieli, by zdobywali umiejętności do nauczania edukacji obywatelskiej.
- » Dawania przykładu przejrzystych reguł rządzenia, wzmacniania obywatelskiej partycypacji, prezentowania postawy: władza a pełna przestrzeń wartości demokratycznych.
- » Wsparcia NGO współpracujących ze szkołami w celu prowadzenia edukacji obywatelskiej.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Przeglądu ram funkcjonowania edukacji obywatelskiej i powrotu do wcześniejszych (bogatszych rozwiązań) wraz z uaktualnieniem różnych spraw (np. nowe podejście, o wiele szersze do praw obywatelskich i równości).
- » Stworzenia krajowego, dostępnego powszechnie systemu wsparcia szkoleniowego dla nauczycieli prowadzących edukację obywatelską.
- » Wykorzystania w proponowanych rozwiązaniach dorobku praktykowania demokracji i postaw obywatelskich, jaki zostawił po sobie Rzecznik Praw Obywatelskich (Adam Bodnar i jego ekipa) – świetne dydaktyczne materiały.
- » Uznania, iż edukacja obywatelska jest szczególnie ważna i poświęcenia jej odpowiedniego miejsca w programie.

EDUKACJA KLIMATYCZNA

Postulaty obywatelskie¹

Prowadzenie edukacji klimatycznej

Większy nacisk na ochronę środowiska i nowoczesne technologie walki z ociepleniem klimatu

Podstawa programowa powinna odzwierciedlać wyzwania, w obliczu których stoi młodzież XXI wieku. Żądamy włączenia do podstawy programowej potwierdzonej rzetelnymi badaniami naukowymi edukacji klimatycznej

Jak jest, czyli główne problemy

Temat globalnego ocieplenia poruszany jest na lekcjach geografii, jednak w niewielkim stopniu. Najczęściej nie jest to nawet odrębny temat, a jedynie krótka wzmianka o istnieniu tego zjawiska. Uczniowie często nie zdają sobie sprawy ze skali problemu, gdyż jest on pomijany przez media masowe, polityków i nauczycieli. Młodzież nie wie także, skąd czerpać rzetelne informacje o zmianach klimatycznych, ich tempie oraz skali.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Edukacja klimatyczna powinna być obecna w szkołach już od wczesnych etapów nauki.
- » Zajęcia powinny być prowadzone w oparciu o aktualny stan wiedzy, zgodny z raportem IPCC.
- » Podstawa powinna obejmować nakłanianie do zmian indywidualnych, lecz przede wszystkim zwracać uwagę na potrzebę istotnych zmian systemowych, uświadamiać o wpływie działalności człowieka na skalę problemu i jak poszczególne gałęzie gospodarki wpływają na klimat oraz uczyć o wpływie zmian klimatycznych na sytuację na świecie (migracje klimatyczne, wojny o dostęp do wody pitnej, masowe wymieranie gatunków).
- » Bardzo ważne jest, by zajęcia prowadzone były w sposób, który nie spowoduje u uczniów poczucia bezsilności, a sprawi, że będą świadomi skutecznych możliwości rozwiązań problemu.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Wspierać wszelkie inicjatywy promujące wprowadzenie edukacji klimatycznej do szkół oraz organizować i promować wykłady, prezentacje i inne projekty szerzące wiedzę o zmianach klimatu.
- » Nauczycielki i nauczyciele, korzystając z dostępnych, rzetelnych źródeł wiedzy, mogą obszerniej poruszać ten temat na przyrodzie, geografii i godzinie wychowawczej.

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

Od władz lokalnych można oczekiwać poparcia wszelkich projektów dotyczących edukacji klimatycznej oraz osób, które o to walczą.

Czego żądać od władz centralnych?

Władze centralne powinny zagwarantować odpowiednie szkolenia dla nauczycielek i nauczycieli uczących tego przedmiotu oraz zadbać o merytoryczny i apartyjny wydźwięk podstawy programowej.

Repozytorium:

film „Można panikować” reż. Jonathana Ramseya

„Nauka o klimacie” – Aleksandra Kardaś, Marcin Popkiewicz, Szymon Malinowski

„To zmienia wszystko” – Naomi Klein

„Niewygodna prawda” – Al Gore

podręcznik Uniwersytetu Warszawskiego „Klimatyczne ABC”

scenariusze lekcji o klimacie przygotowane przez Biuro Ochrony Powietrza i Polityki Klimatycznej m.st. Warszawy

<http://edukacja.warszawa.pl/projekty-i-inicjatywy/edukacja-ekologiczna/22707-edukacja-klimatyczna-i-srodowiskowa-wsparcie-dla>

EDUKACJA RÓWNOŚCIOWA I ANTYDYSKRYMINACYJNA

Postulaty obywatelskie²

Przede wszystkim WPROWADZENIE edukacji antydyskryminacyjnej

Współpraca ze specjalistami

Sporządzenie kompetentnej skarbnicy wiedzy

Pokazywanie wartości różnorodności wśród ludzi na konkretnych przykładach i na wszystkich poziomach edukacji

Poruszanie tematyki dyskryminacji, stereotypów, mowy nienawiści; nauka języka równościowego, czy sposobów pomocy osobom z różnymi niepełnosprawnościami

Niezakłamywanie historii, “przyznanie się” i nauczanie, że kiedyś dyskryminowaliśmy i dlatego musimy tego unikać

Dostosowanie szkół do potrzeb osób z niepełnosprawnościami

Nauka o prawach człowieka w zrozumiały sposób

² postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Jak jest, czyli główne problemy

- » Elementy edukacji antydyskryminacyjnej zostały wycofane ze szkoły przez Annę Zalewską z rekomendacji Ordo Iuris. Szkoła nie radzi sobie z problemem przemocy i dyskryminacji.
- » Polska szkoła nie jest równościowa. Jak pokazują badania Lucyny Kopciewicz, nauczycielki i nauczyciele posiadają utrwalone stereotypowe postrzeganie kobiecości i męskości, przekonani są o biologicznej różnicy cech, predyspozycji i sprawności dziewczynek i chłopców. Nasze szkolne podręczniki również reprodukują stereotypy i uprzedzenia. Raport „Gender w podręcznikach” udowodnił, że w książkach, z którymi na co dzień mają do czynienia uczennice i uczniowie dominują postaci męskie i utrwalany jest antropocentryzm językowy czyli używanie form męskoosobowych wobec postaci kobiet i dziewcząt. Mężczyźni i chłopcy przedstawiani są w rolach związanych z prestiżem i wykształceniem, a kobiety często jako osoby bez zawodu, opiekujące się rodziną i pracujące w domu. Szkoła reprodukuje stereotypy i utrwała patriarchalny porządek świata. Stereotypy i uprzedzenia stają się często źródłem dyskryminacji i przemocy.
- » W podręcznikowej rzeczywistości praktycznie nie ma osób w jakikolwiek sposób wyróżniających się z szerokiego społeczeństwa, osób z niepełnosprawnościami, o innym niż biały kolor skóry, mówiących innymi niż polski językiem, czy wyznających inną religię niż katolicyzm, bądź bezwyznaniowych. W zasadzie jedynym pokazywanym modelem rodziny jest model składający się z matki, ojca i dzieci. Brak jest rodzin niepełnych czy związków jednoosobowych.
- » Szkoła nie zapewnia podstawowej wiedzy o różnorodnych osobach żyjących w naszym społeczeństwie: z niepełnosprawnościami, o innym niż polskie pochodzeniu etnicznym czy o osobach nieheteronormatywnych. Młodzi ludzie nie dowiadują się w szkole nic na temat bogactwa, jakie niesie za sobą różnorodność w społeczeństwie.
- » Warto zwrócić uwagę, że nauczycielki i nauczyciele nie mają skąd czerpać wiedzy na temat wartości różnorodności i tego, w jaki sposób tematy z tego obszaru wprowadzać na swoje lekcje. Nie można też przemilczeć faktu, że nierzadko zdarzają się w szkołach przypadki dyskryminowania młodych ludzi ze względu na różne przesłanki czy przekazywania i utrwalania stereotypów.
- » Wprowadzenie programów uświadamiających bogactwo płynące z różnorodności, w tym programy pokazujące, w jaki sposób przeciwdziałać dyskryminacji, może tylko pomóc uczennicom i uczniom poczuć się bezpiecznie w przestrzeni szkolnej, ale też pozaszkolnej.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » W szkole każda osoba powinna być akceptowana i czuć się bezpiecznie. Szkoła nie może nikogo dyskryminować z uwagi na pochodzenie etniczne, kolor skóry, wyznanie lub bezwyznaniowość, płeć, tożsamość płciową, orientację psychoseksualną, niepełnosprawność, neuro różnorodność, status społeczno-ekonomiczny czy wygląd.
- » Podstawa programowa i podręczniki nie powinny utrwalać stereotypów.
- » Szkoły powinny być dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
- » Szkoła powinna stosować język równościowy. Uczennice i uczniowie powinni wiedzieć, jak ważną rolę ma słowo, w tym feminatywy czy formy niebinarne.
- » Powinny zostać wprowadzone nowe standardy kształcenia i doskonalenia nauczycieli i nauczycielek, uwzględniające treści z obszaru edukacji antydyskryminacyjnej, równościowej oraz reagowania na przejawy dyskryminacji w przestrzeni szkolnej.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Wprowadzać edukację antydyskryminacyjną do programów wychowawczo-profilaktycznych w szkołach.
- » Powołać w każdej szkole zespół interwencji kryzysowej, który podejmowałby działania w sytuacji, w której dojdzie do dyskryminacji.

- » Podjąć współpracę z eksperckimi organizacjami pozarządowymi zajmującymi się edukacją antydyskryminacyjną.
- » Poszerzać perspektywę zawartą w podstawie programowej oraz kształtować w uczennicach i uczniach postawy szacunku i akceptacji różnorodności.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Wsparcia szkół oraz nauczycielek i nauczycieli we wprowadzeniu edukacji równościowej i antydyskryminacyjnej oraz wsparcia szkoleń i przygotowania nauczycieli do prowadzenia takiej edukacji.
- » Promowania i premiowania nauczycieli i nauczycielek podejmujących działania z obszaru edukacji antydyskryminacyjnej i równościowej.
- » Finansowania w dostosowaniu szkół do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
- » Tworzenia i finansowania programów edukacji antydyskryminacyjnej wdrażanych na terenie danej gminy.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Wprowadzenia edukacji antydyskryminacyjnej do podstaw programowych.
- » Wprowadzenia treści z obszaru edukacji antydyskryminacyjnej i równościowej do treści kształcenia na kierunkach pedagogicznych i nauczycielskich oraz na poziomie doskonalenia nauczycieli i nauczycielek.
- » Stworzenia odpowiednich warunków realizacji edukacji antydyskryminacyjnej, w tym finansowania szkoleń dla nauczycielek, nauczycieli, dyrektorek i dyrektorów szkół.
- » Monitorowania podstawy programowej i treści podręczników z uwzględnieniem perspektywy równościowej.
- » Finansowania w dostosowaniu infrastruktury szkół do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Repozytorium:

L. Kopciewicz „Rodzaj i edukacja”, Wrocław 2007

Chmura-Rutkowska et al., Gender w podręcznikach”, Warszawa 2016

Przeciwdziałanie dyskryminacji i zapewnienie równego traktowania w edukacji

https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/03/2015_Publ-pokonf_Rowna-Szkola.pdf

Dyskryminacja w szkole – obecność nieusprawiedliwiona. O budowaniu edukacji antydyskryminacyjnej w systemie

edukacji formalnej w Polsce. Raport z badań. pod red. Katarzyny Gawlicz, Pawła Rudnickiego, Marcina Starnawskiego

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2015

EDUKACJA SEKSUALNA (nauczanie zagadnień związanych z seksualnością człowieka)

Postulaty obywatelskie³

Wprowadzenie edukacji seksualnej

Rzetelna wiedza nienacechowana religijnie, zgodna z naukowymi stanowiskami pozbawionymi krzywdzących stereotypów płciowych

Wprowadzenie treści opartych na dobrej komunikacji, wzajemnym szacunku, równości i pozytywnych aspektach seksualności odbarczonych z lęku i poczucia wstydu

Zawarcie różnych orientacji seksualnych w podstawie programowej

Uczenie tolerancji wobec innych orientacji i preferencji seksualnych

Jak jest, czyli główne problemy

Obecnie nie można mówić o jakiegokolwiek rzetelnej edukacji seksualnej. Przedmiot "wychowania do życia w rodzinie" jest odgórnie negatywnie nacechowany i zakłada, że każdy uczeń i każda uczennica będą w przyszłości zakładać rodzinę. Na zajęciach często przekazywana jest wiedza niezgodna z obecnym stanowiskiem medycznym oraz nacechowana przekonaniem religijnymi, na które w edukacji seksualnej nie powinno być miejsca.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Zajęcia edukacji seksualnej powinny obejmować temat seksualności człowieka jak najszerzej, nie pomijając żadnego aspektu. Edukacja seksualna powinna być wprowadzona od najwcześniejszych klas szkół podstawowej, a jej poziom dostosowany odpowiednio do wieku uczniów i uczennic i oparty na naukowych i medycznych stanowiskach (w tym ICD-10; ICD-11 od 2022r. oraz wytycznych WHO).
- » W najmłodszym wieku podstawa programowa powinna być skierowana na poczucie własnej wartości, budowanie granic oraz na wiedzę o własnym ciele, a w starszych klasach stopniowo powinno się rozszerzać program z naciskiem na profilaktykę infekcji przenoszonych drogą płciową i ukazanie różnorodności i piękna ludzkiego ciała, antykoncepcji, ważnych decyzji związanych z seksualnością, kwestiami prawnymi i społecznymi naszej seksualności oraz podstaw psychologii relacji. Podstawa programowa powinna również zawierać różne orientacje seksualne, preferencje oraz eliminować dyskryminację pośród uczniów i uczennic. Powinna również kłaść nacisk na naukę o świadomej zgodzie, relacjach międzyludzkich i kulturze gwałtu.

³ 3 postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

- » Zajęcia powinny być prowadzone wyłącznie przez ekspertki i ekspertów, w edukacji seksualnej nie ma miejsca na przekonania religijne – powinna to być edukacja areligijna i apolityczna. Na zajęciach musi być miejsce dla młodych ludzi o różnych przekonaniach, wartościach i różnej religii. Wiedza ma wspomagać dokonywanie wyborów zgodnych z wartościami danej uczennicy lub ucznia.
- » Na zajęciach edukacji seksualnej specjaliści i specjalistki prowadzące zajęcia powinni skupić się na budowaniu komfortowej atmosfery dla uczniów i uczennic.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Wspierać wszystkie projekty lokalne oraz centralne dążące do wprowadzenia zajęć edukacji seksualnej w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych.
- » Organizować warsztaty i wykłady, szkolenia i konferencje – zarówno dla uczniów i uczennic, jak i dla kadry nauczycielskiej. Nauczyciele i nauczycielki, którzy i które posiadają potrzebną i rzetelną wiedzę, mogą poszerzać o wątki edukacji seksualnej inne zajęcia (na przykład lekcje biologii lub godziny wychowawcze).
- » Organizować zbiórki podpisów osób popierających wprowadzenie edukacji seksualnej do szkół. Naciskać na władze lokalne, wspierać budowanie lokalnych partnerstw na rzecz edukacji seksualnej i antydyskryminacyjnej.
- » Kontaktować się z politykami, którzy chcieliby wprowadzać uchwały wspierające, promujące i finansujące edukację seksualną w danym samorządzie. Budować partnerstwa na poziomie centralnym.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Wspierania szkół w dążeniu do wprowadzania rzetelnej edukacji seksualnej. Może być to wsparcie merytoryczne (stworzenie bazy specjalistów i specjalistek chętnych do poprowadzenia warsztatów i wykładów) lub wsparcie finansowe.
- » Wprowadzanie otwartych konkursów ofert na działania związane z edukacją seksualną i antydyskryminacyjną, gdzie preferowane byłyby organizacje niezależne światopoglądowo, niezwiązane z żadną grupą religijną.
- » Dbanie o komfort pracy dyrektorów placówek, które realizują edukację seksualną w razie ataków z kuratorium oświaty. Udostępnianie prawnika miasta lub gminy – wsparcie merytoryczne i reprezentacja.
- » Umożliwienie szkolenie w zakresie edukacji seksualnej, bezpieczeństwa w sieci i edukacji antydyskryminacyjnej dla wszystkich pedagogów i psychologów szkolnych.
- » Organizowanie konferencji w temacie seksualności dzieci i młodzieży, zachowań ryzykownych, profilaktyki.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Zlecenia opracowania jednolitego programu zajęć aktualnego do obecnego stanu medycyny i nauki.
- » Stworzenia odpowiednich warunków realizacji takich zajęć (zaangażowanie specjalistów i specjalistek, przeszkolenie osób zaangażowanych do prowadzenia zajęć).

Repozytorium:

Aplikacja mobilna Co z tym seksem?

Anja Rubik, Sexed.pl

Sonya Renee Taylor, Ciało – śmiało! Przewodnik po dojrzewaniu dla dziewczynek

Scott Todnem, Ciało – śmiało! Przewodnik po dojrzewaniu dla chłopców

Dominik de Saint Mars, Przemoc, nie!

Delphine Sauliere, Gwénaëlle Boulet Zły dotyk. Nie

Beata Kotoro, Wiesław Sokoluk, 100 % Ciebie

Andrzej Depko, Love Story nastolatka. 100 pytań o seks

Katerina Janouch, Miłość i seks

Inti Chavez Perez, Seks i miłość

Anna Laszuk, Mała książka o homofobii

Agnieszka Stein, Nowe wychowanie seksualne

Karolina Piotrowska, Rozwój seksualny dzieci

Zbigniew Lew-Starowicz, Alicja Długołęcka, Edukacja seksualna

Alicja Długołęcka, Zwyczajna książka o tym, skąd się biorą dzieci

Marie Oskarsson, Mała książka o miesiączce

EDUKACJA PSYCHOLOGICZNA (trening umiejętności psychologicznych)

Postulaty obywatelskie⁴

Propozycja włączenia do programów szkolnych treningu umiejętności psychologicznych wychodzi naprzeciw kilku odrębnym postulatam. Zgłaszano potrzebę zadbania w trakcie edukacji przedszkolnej i szkolnej o:

- » rozwój kompetencji miękkich
- » rozwijanie zdolności do empatii
- » rozwijanie asertywności
- » pokazywanie, jak rozsądnie „dbać o siebie”
- » naukę o higienie pracy
- » naukę o higienie emocjonalnej
- » naukę o podstawach psychologii
- » rozwijanie umiejętności komunikacji
- » naukę prozdrowotną (w tym umiejętność zadbania o dobrostan psychiczny)

Chociaż niektóre z ww. postulatów powinny być realizowane w ramach wszystkich zajęć szkolnych (rozwój kompetencji miękkich, tzw. społecznych, wspieranie w rozwijaniu asertywności, rozwijanie umiejętności komunikacji), wprowadzenie odrębnych zajęć, prowadzonych przez fachowca - psychologa lub pedagoga - pozwoli na opracowanie całościowego programu treningu umiejętności psychologicznych dla dzieci i młodzieży.

Jak jest, czyli główne problemy

- » W otaczającej nas rzeczywistości coraz więcej jest potencjalnych stresów, z którymi nie radzą sobie nawet osoby dorosłe. Tym dotkliwsze są zagrożenia dla dzieci i młodzieży, z ich nieokrzepniętym systemem radzenia sobie z emocjami i z nieukształtowanymi postawami, wciąż tworzącą się hierarchią wartości. Żywo świadczą o tym dane statystyczne: rosnąca liczba samobójstw i prób samobójczych wśród osób małoletnich, diagnozowanych stanów zaburzeń afektywnych i zaburzeń psychicznych, spadającego poczucia wartości i sprawczości. Jednocześnie dramatycznie odczuwany jest brak infrastruktury wsparcia psychiczno-pedagogicznego dzieci i młodzieży (źródła, m.in.: Raport NIK, Raport PISA 2020, dane GUS i GKP).
- » Dlatego uczniowie i uczennice powinni mieć dostęp do systematycznie prowadzonych zajęć przybliżających kwestie psychologiczne, poczynając od przedszkola. Nie należy ich mylić z działaniami terapeutycznymi, podejmowanymi w konkretnych przypadkach, gdy jednostka wymaga pomocy psychologicznej. Zajęcia mają na celu umożliwienie dzieciom i młodym ludziom poznawania samych siebie i pracy na własnych mocnych stronach oraz pozyskiwanie kompetencji społecznych, umożliwiających funkcjonowanie w relacjach z innymi ludźmi.

⁴ 4 postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Co możemy zrobić już dziś?

- » Nawet bez dodatkowych funduszy szkoły mogą korzystać z dostępnych w sieci materiałów pomocnych nauczycielom w prowadzeniu lekcji wychowawczych w zmienionej formule (przykład: e-podręcznik *Rówieśnicza Interwencja Kryzysowa* Tomasa Bilickiego).
- » Wszystkie placówki edukacyjne mogą opracować i wdrożyć (z naciskiem na wdrożenie) funkcjonalne, realne procedury reagowania na przemoc rówieśniczą (tu również są w sieci dostępne materiały).

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Przeprowadzenia audytu stanu obecnego w zakresie zajęć TUP – wprowadzając do szkół i przedszkoli istniejące już propozycje poradni psychologiczno-pedagogicznej, jeśli ich brak – zachęcić PPP do opracowania takich zajęć. W oparciu o ten sam audyt należy, w razie potrzeby, sfinansować w szkołach warsztaty dla rodziców i nauczycieli.
- » Uwzględnienia w planach doskonalenia zawodowego nauczycieli podyplomowych studiów pedagogicznych.

Czego żądać od władz centralnych?

Zlecenia opracowania jednolitego programu zajęć typu TUP (Edukacja Psychologiczna). Należy oczekiwać, że zostaną stworzone odpowiednie warunki realizacji takich zajęć (uruchomienie programu finansowania kształcenia nauczycieli tych zajęć, dofinansowanie samorządów w razie potrzeby uzupełnienia infrastruktury).

EDUKACJA ARTYSTYCZNA

Postulaty obywatelskie⁵

Przedmiot obowiązkowy związany z kulturą i sztuką, przez cały czas trwania edukacji – praktyczny, nie teoria, edukacja kreatywna

Więcej zajęć, w tym lepsze przeprowadzanie zajęć plastyki i muzyki

Jak jest, czyli główne problemy

- » Marginalizowanie edukacji artystycznej w praktyce szkolnej – ogranicza się czas przeznaczony na zajęcia artystyczne.
- » Niewystarczające wyposażenie szkół, często brak odpowiednich pomieszczeń (zajęcia odbywają się w przypadkowych klasach), niedostateczne finansowanie wycieczek „artystycznych” (koncerty, galerie sztuki w miastach wojewódzkich itp.).
- » Porównanie liczby zajęć: w Polsce klasy 4-6: **107 godzin** łącznie, w krajach nordyckich – **od 500 (Finlandia) do 800 (Szwecja)**; pozostałe kraje Europy przewidują minimum 80 godzin rocznie, a więc **minimum 240** łącznie.

⁵ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Edukacja artystyczna powinna obejmować możliwie najszerszy zakres „sztuk”, a więc sztuki plastyczne (rysunek, malarstwo, graffiti oraz rzeźba, komiks); muzyczne – występy, komponowanie; teatr: występy, dramaturgia; taniec: występy, choreografia; sztuki medialne: artystyczne i ekspresyjne elementy fotografii, filmu (wideo) i animacji komputerowej; rękodzieło: ceramika, sztuka włókiennicza, tkactwo i jubilerstwo; architektura – sztuka projektowania budynków i wnętrz, projektowanie wyposażenia wnętrz; ekologia – sztuka z recyklingu.
- » Wspieranie rozwoju kreatywności i radości z uprawiania sztuki; wzmocnienie poczucia własnej wartości wśród dzieci (umiem/potrafię/spróbuję).
- » Próby krytycznej interpretacji sztuki.
- » Rozwijanie świadomości i tożsamości narodowej poprzez poznawanie dorobku artystycznego własnego kraju i regionu; budowanie otwartości i pokazywanie różnorodności poprzez poznawanie dorobku artystów z całego świata.
- » Rozwijanie umiejętności współpracy i komunikacji (zespoły, orkiestry, wspólne organizowanie wydarzeń artystycznych, udział w projektowaniu przestrzeni środowiska lokalnego), dostrzeganie wpływu sztuki na otaczający świat.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Można skorzystać z faktu, iż przedmioty artystyczne nie podlegają „kontrolom egzaminacyjnym” i zwiększyć liczbę zajęć praktycznych, nawet jeśli nie zostanie „zrealizowany” program teoretyczny. Taka decyzja powinna być wspólna dla nauczycieli i dyrekcji szkoły.
- » W miarę możliwości doposażyć pracownie muzyczne i plastyczne.
- » Realizować program wycieczek „artystycznych” (można współdziałać z innymi szkołami w gminie/powiecie).
- » Uruchomić w szkole ofertę zajęć artystycznych i organizować wystawy prac uczniowskich oraz występy muzyczne i dramatyczne.
- » Zaprosić rodziców do wspólnych realizacji artystycznych. Organizować letnie plenery, spotkania z artystami, warsztaty twórcze z profesjonalistami.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Środków na doposażenie szkół.
- » Organizowania zajęć międzyszkolnych poza terenem szkoły (miejscowe ośrodki kultury, filharmonie, teatry, uczelnie sztuk pięknych, uczelnie dramatyczne).
- » Organizowania wystaw prac uczniowskich, koncertów, festiwali itp. o zasięgu pozaszkolnym (regionalnym).
- » Udziału szkół w projektowaniu przestrzeni lokalnej (projektowanie terenów zielonych, dbanie o estetykę miasta).
- » Udostępniania przez miasta/dzielnice ścian jako powierzchni na twórczość artystyczną uczniów.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Zmiany podstawy programowej w kierunkach wyżej opisanych (więcej elementów wykorzystujących kreatywność uczniów, uprawianie sztuki, wyrabianie zmysłu estetycznego – przy zmniejszeniu zakresu treści teoretycznych).
- » Zniesienia różnicowania przedmiotów na muzykę, plastykę, czy zajęcia teatralne – w początkowych latach nauki zajęcia artystyczne powinny być jak najbardziej różnorodne, aby w pewnym wieku każdy i każda mógł wybrać najbardziej interesującą ścieżkę.
- » Zmiany prawa w zakresie oceniania: zniesienia ocen z przedmiotów artystycznych.
- » Zwiększenia liczby godzin przewidzianych na edukację artystyczną.
- » Uruchomienia projektów systemowych o treści artystycznej, skierowanych do ogółu uczniów / szkół.

Repozytorium:

https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Mapa_Drogowa.pdf

http://czytelnia.frse.org.pl/media/Edukacja_artystyczna_i_kulturalna_w_szko%C5%82ach_w_Europie.pdf

http://www.bc.ore.edu.pl/Content/762/Edukacja+artystyczna+w+edukacji+najmlodszych+uczniow+szkoly+podstawowej_MSieneczewska_DSobieranska_MRadwanska.pdf

EDUKACJA NA RZECZ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Jak jest, czyli główne problemy

Edukacja na rzecz przedsiębiorczości występowała w wielu modelach programu edukacji szkolnej (od lat 90.). Jej problemem zawsze było to, kto ma nauczać przedsiębiorczości (nauczyciele, osoby zapraszane z zewnątrz), na jakich poziomach nauczania wątki dotyczące przedsiębiorczości powinny się pojawiać i w jakich formach, wreszcie, na jakim poziomie praktyczności ta nauka ma się skupiać (wiedza ogólna, postawa „przedsiębiorcza”, czy realizacja konkretnych projektów). W obecnych zarysach programowych – edukacja na rzecz przedsiębiorczości występuje, ale problemy pozostały. Pojawił się jeszcze jeden dodatkowy aspekt – jak w nauce przedsiębiorczości wykorzystać narzędzia cyfrowe, i jak budować przedsiębiorczość cyfrową.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » W edukacji na rzecz przedsiębiorczości trzeba dostrzec cel, jakim jest danie uczniom podstaw do postawy „przedsiębiorczej” (cele, zadania, pomysły, projektowanie, prototypy rozwiązań, modele wdrożeń, techniki zarządzania, rozwój umiejętności przywódczych oraz kooperatywnych u uczniów, planowanie).
- » Należy uświadamiać i rozwijać różne rozumienia przedsiębiorczości – przedsiębiorczość intelektualną oraz przedsiębiorczość społeczną (różne postacie ekonomii społecznej i jej form skupionych na działaniu ekonomicznym w celu osiągnięcia celów społecznych, m.in ograniczenia wykluczenia społecznego).
- » Wspieranie kreowania pomysłów i tworzenia projektów (ścieżki projektowe). Niezbędne są odpowiednie ramy i warunki dla realizacji ścieżek projektowych (to swoiste inwestycje!).
- » Prowadzenie projektów (we współpracy z partnerami zewnętrznymi) od samego początku do końca (do swoistej umownej komercjalizacji, czyli efektywnego wdrożenia).

Co możemy zrobić już dziś?

- » Wykorzystując istniejące ramy – poszerzyć skalę tematyczną edukacji na rzecz przedsiębiorczości o sprawy projektowe, o obszary przedsiębiorczości cyfrowej (projektowanie strony etc. – tak, jak na zajęciach z informatyki), o przedsiębiorczość społeczną (wspólne projekty uczniów i podmiotów przedsiębiorczości społecznej, określonych NGO).
- » Dopasować różne formy aktywizacji uczniów na rzecz przedsiębiorczości do ich wieku (od projektów dziecięcych po dojrzałe projekty nastolatków) – z wykorzystaniem dorobku Artura Czapczyńskiego, szczególnie w metodyce uczenia przedsiębiorczości najmłodszych.
- » Wpasać (wg możliwości poszczególnych szkół) naukę przedsiębiorczości w treści programowe różnych przedmiotów.
- » Zawiązać partnerstwa szkół ze środowiskiem biznesowym działającym w otoczeniu szkoły.
- » Stworzyć repozytorium wiedzy, doświadczeń i dobrych praktyk (w formie broszur, ale i rozwiązań online, np. lekcje na YouTube) związanych z edukowaniem przedsiębiorczości.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Wzmacniania partnerstwa szkół ze środowiskiem lokalnych partnerów biznesowych tak, by lepiej profilować edukację na rzecz przedsiębiorczości.
- » Wzmacniania partnerstwa szkół z organizacjami działającymi w sferze przedsiębiorczości społecznej, w tym organizacjami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami.
- » Wspierania szkolenia nauczycieli (na poziomie lokalnym) tak, by umieli prowadzić zajęcia z przedsiębiorczości, ale przede wszystkim – by stali się akuszerami, facylitatorami różnych inicjatyw na rzecz edukacji przedsiębiorczości.
- » Rozważyć z lokalnymi organizacjami biznesu oraz wspierającymi biznes, czy nie można by wieńczyć edukacji na rzecz przedsiębiorczości przyznawaniem uczniom „certyfikatu młodego przedsiębiorcy” (niezbędne zasady: kto przyznaje, jaka Kapituła, jak się ocenia projekty etc.).

Czego żądać od władz centralnych?

- » Zmiany rozwiązań prawnych ograniczających możliwość uczenia oraz prowadzenia projektów na rzecz przedsiębiorczości w szkole przez przedsiębiorców (brak uprawnień pedagogicznych) i nie chodzi tu tylko o pojedyncze osoby, ale także organizacje przedsiębiorców.
- » Nawiązania stałej współpracy z krajowymi organizacjami mogącymi wspomóc rozwój kompetencji przedsiębiorczych wśród uczniów (Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości, FOB, CITI Bank, Gdański Związek Pracodawców, Adamed – to tylko przykładowe, już inwestujące w rozwiązania na rzecz edukacji przedsiębiorczości).
- » Rozważenia możliwości stworzenia funduszu inwestycyjnego na biznesowe projekty szkolne (formuła szkolnych start-upów).

DORADZTWO ZAWODOWE

Postulaty obywatelskie⁶

Uruchomić i utrzymać skutecznie działające doradztwo zawodowe na wszystkich etapach edukacji

Jak jest, czyli główne problemy

Doradztwo zawodowe od kilku lat jest uwzględnione w oświatowych aktach prawnych, wraz z podstawą programową obejmującą wszystkie etapy edukacji i przeznaczeniem na jej realizację odpowiedniej liczby godzin zajęć. Cele określono jako (za Rozporządzeniem MEN z 2018) „działania w celu wspierania dzieci i uczniów oraz słuchaczy w procesie rozpoznawania zainteresowań i predyspozycji zawodowych oraz przygotowania do wyboru kolejnego etapu kształcenia i zawodu, które prowadzą do podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych przez uczniów i słuchaczy”. W praktyce ich realizacja nie spełnia oczekiwań uczniów i rodziców. Przyczyn można upatrywać zarówno w brakach kadry i jej odpowiedniemu przygotowaniu do realizacji skutecznych zajęć, jak i – co być może jest nawet bardziej decydujące – w fakcie, że ten obszar działania szkoły jest wciąż niedostatecznie doceniany przez wszystkich aktorów systemu oświaty.

⁶ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Jak być powinno, czyli główne kierunki zmian

Ponieważ w tym obszarze edukacyjnym niewiele można postulować zmian systemowych, w próbie określenia rekomendacji skupiono się na wnioskach zgłaszanych przez uczniów, rodziców i pracodawców (pozyskane w trybie ankiety przeprowadzonej za pośrednictwem internetu, n = 128, w tym 67 uczniów, 32 rodziców i 29 pracodawców; 26 uczniów szkół branżowych, 15 uczniów technikum, 8 uczniów liceum, 18 uczniów szkół podstawowych, klasa 7 i 8). Wyniki ankiety konsultowano ze specjalistami z wojewódzkiego ośrodka doskonalenia zawodowego.

Uczniowie oczekują:

- » organizowana większej ilości spotkań, nawet do dwóch-trzech w tygodniu, w tym przynajmniej jednego na dwa tygodnie w trybie indywidualnym;
- » organizowania wycieczek do miejsc pracy;
- » umożliwienia stałego kontaktu z doradcą (np. telefonicznego);
- » pozyskiwania przez doradcę informacji o funkcjonowaniu danego ucznia w poprzednich szkołach;
- » wypracowania przez doradcę działań motywujących uczniów do większego zaangażowania w zajęcia (uświadomienia uczestników o wadze doradztwa zawodowego, postulat zgłaszany najczęściej przez uczniów szkół branżowych);
- » zatrudniania jako doradców zawodowych szczególnie nauczycieli zawodu, gdyż znają oni dobrze swoich podopiecznych, ich zainteresowania i możliwości oraz słabe strony, nawiązują z nimi kontakt w trakcie innych zajęć i mają możliwość spędzania z nimi więcej czasu; podkreślano, że w ten sposób można wykorzystać więź, jaka już zdążyła się wytworzyć między uczniami i pedagogami;
- » pokazywania uczniom, jak nawiązywać pierwszy kontakt, a potem trwałe relacje z pracodawcą (postulat zgłaszany niemal wyłącznie przez uczniów liceów);
- » pomocy uczniom w opanowaniu umiejętności lepszego planowania czasu i analizowania swoich możliwości w celu wyboru odpowiedniej ścieżki kariery w ramach zajęć indywidualnych, ale i grupowych;
- » pokazywania uczniom, jak mogą nawzajem pomagać sobie w nauce (postulat zgłaszany przez uczniów szkół podstawowych).

Rodzice oczekują:

- » obecności doradców na lekcjach oraz praktykach, by mogli obserwować swoich podopiecznych w sytuacjach zarówno nauki, jak i pracy;
- » dyspozycyjności doradców, by nie ograniczali swojego kontaktu z uczniami wyłącznie do ustalonych godzin zajęć z doradztwa zawodowego;
- » powierzania doradztwa zawodowego nauczycielowi spoza danej szkoły (w pytaniu otwartym uzupełniono: doradca zatrudniony „z zewnątrz” ma większe możliwości kontaktowania się z innymi doradcami, by poszerzyć wiedzę dotyczącą pewnych obszarów rynku pracy; łatwiej mu dostosować grafik obecności w szkole do potrzeb i możliwości uczniów; rodzice mogą nawiązać z osobą z zewnątrz neutralną relację);
- » zwiększenia liczby spotkań doradców z rodzicami, szczególnie indywidualnych;
- » dostarczania również rodzicom materiałów informacyjnych;
- » organizowania lokalnych targów pracy lub innej formy prezentowania alternatyw na rynku pracy;
- » planowania pracy z uczniem tak, by jej kumulacja przypadła w okresie bezpośrednio poprzedzającym przejście do kolejnego etapu edukacyjnego.

Pracodawcy oczekują:

- » satysfakcjonującego uregulowania kwestii wypracowania systemu zachęt finansowych dla pracodawców, którzy będą się angażować we współpracę ze szkołami (tym bardziej, że wszelkie rozwiązania lokalne są obciążone niepewnością budżetu);
- » współpracy kadry zarządzającej oświatą i organów prowadzących w organizowaniu u pracodawców lokalnych sieci „mini-praktyk”, czyli kilkudniowych obserwacji funkcjonowania poszczególnych placówek wytwórczych i usługowych przez grupy zainteresowanych uczniów.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Uwzględnić potrzeby doradztwa zawodowego przy układaniu planu zajęć.
- » Współpracować z innymi szkołami w organizacji wycieczek do zakładów, „mini-praktyk” czy „szkolnych targów pracy” oraz konkursów międzyszkolnych o tematyce dotyczącej informowania o zawodach i o rynku pracy.
- » Zapraszać lokalnych przedsiębiorców na lekcje otwarte w ramach współpracy ze szkołami.
- » Wydzielić oddzielne pomieszczenie dla doradcy zawodowego w każdej szkole.
- » Organizować spotkania uczniów i rodziców z doradcą zatrudnionym w powiecie.
- » Wypracować ścieżki kontaktu uczniów i rodziców z doradcą.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

- » Organizowania powiatowych (gminnych) warsztatów, spotkań i konsultacji w dążeniu do zacieśnienia kontaktu między pracodawcami i szkołami.
- » Wyszakolenia i zatrudnienia w placówkach szkolnych większej liczby doradców zawodowych.
- » Uruchomienia zewnętrznej sieci doradztwa zawodowego przez Powiatową Izbę Gospodarczą we współpracy z Cechem.
- » Unowocześniania OHP.
- » Powołania koordynatora na szczeblu powiatu.
- » Uruchomienia lokalnej „platformy współpracy”, która umożliwiłaby podejmowanie skoordynowanych i celowych działań na poziomie samorządu lokalnego.
- » Wypracowania funkcjonalnego modelu współpracy szkół zawodowych z Urzędem Pracy.
- » Finansowania inicjatyw szkolnych i międzyszkolnych (wspólne warsztaty, projekty, targi pracy itp.).
- » Zapewnienia finansowania na pełen etat doradcy zawodowego we wszystkich szkołach.
- » Uruchomienia powiatowych szkoleń w zakresie otwierania własnej działalności gospodarczej.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Utworzenia specjalnego funduszu na dofinansowanie lokalnych programów doradztwa zawodowego (by możliwe było zwiększenie liczby godzin pracy doradcy z uczniami i rodzicami).
- » Opracowania scenariuszy działań promujących kształcenie zawodowe w ostatnich klasach szkół podstawowych.
- » Uruchomienia oferty doskonalenia zawodowego doradców przez ORE.

CELE EDUKACYJNE

Adam Kalbarczyk

Postulaty obywatelskie¹

Edukacja powinna uczyć kreatywności, współpracy, odpowiedzialności – „wspierać, a nie rzeźbić”

Zamiast zapamiętywania, pisania egzaminów, ściągania i gotowych odpowiedzi, powinniśmy uczyć się selekcjonowania informacji, weryfikowania ich, stawiania pytań i szukania odpowiedzi, kwestionowania, dyskusowania, myślenia – w tym krytycznego – i tworzenia

Sposób nauczania powinien być nastawiony na budowanie relacji partnerskich z uczniami i kształtowanie ich podmiotowości

Poprzez rozwój umiejętności krytycznego myślenia, popularyzację metody naukowej i umiejętności odróżniania faktów od dezinformacji, szkoła musi umożliwiać wszystkim jednakowy start w życie społeczne i polityczne

Podstawa programowa powinna zakładać podejście krytyczne i holistyczne, wykazując wprost przenikanie się dyscyplin i stawiając na ich praktyczne zastosowanie. Kadra nauczycielska powinna mieć natomiast nieustanną możliwość dodatkowych szkoleń i warsztatów doszkalających

Edukacja powinna być oparta na trzech filarach: sceptycyzmie i metodach pozyskiwania wiedzy, empatii i asertywności, dbaniu o siebie

Potrzebne są zajęcia z higieny emocjonalnej, w tym nauka nazywania i rozpoznawania emocji oraz komunikacji.

Nauka empatii powinna być obowiązkowym elementem programu nauczania w szkołach podstawowych i średnich

Zajęcia teoretyczne i praktyczne, min. 100 godzin

Szkoła powinna pokazywać różne praktyczne sposoby porządkowania informacji (w tym notatek)

¹ postulaty społeczne zgłoszone OSK (minimalnie zredagowane dla uzyskania jednolitego zapisu)

Szkoła powinna ukazywać rolę mediów społecznościowych w przekazie informacji

Powinna zostać zapewniona edukacja kreatywna (wizualizacja informacji, wzmacnianie wrażliwości, budowanie świadomości dotyczącej wpływu człowieka na otoczenie) – więcej i ciekawszych zajęć w tym zakresie

Szkoła powinna być miejscem aktywizującym uczniów i uczennice do uczestnictwa w demokratycznym społeczeństwie. Powinny w niej działać świeckie organizacje pozarządowe zamiast kościelnych; szkoła powinna uczyć współpracy zamiast konkurencji, solidarności i empatii zamiast wyścigu ocen i osiągnięć, znajomości obywatelskich praw i obowiązków zamiast przygotowania do biernej obserwacji rzeczywistości

Na lekcjach przedmiotów matematyczno-przyrodniczych powinny być omawiane najnowsze odkrycia w danych dziedzinach oraz dekonstruowane fake-newsy ich dotyczące

Jak jest, czyli główne problemy

- » Mimo iż cele ogólne obowiązującej od 2018 r. podstawy programowej kształcenia ogólnego zarówno dla szkół podstawowych, jak i ponadpodstawowych traktują wiedzę jako podstawę dla kształcenia umiejętności, w rzeczywistości wiedza jest głównym celem kształcenia w dzisiejszej polskiej szkole.
- » Mimo iż podstawa programowa za jeden z celów ogólnych kształcenie kompetencji kluczowych (m.in. kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości, kompetencji komunikacyjnych), polska szkoła obecnie nie ma strategii kształcenia tych kompetencji.
- » Mimo iż podstawa programowa zwraca uwagę na konieczność kształcenia kompetencji społecznych (miękkich), w praktyce zadanie to nie jest w polskich szkołach wykonywane.
- » Mimo iż podstawa programowa nakazuje kształcić w polskich szkołach myślenie, w tym myślenie krytyczne, w rzeczywistości polska edukacja nastawiona jest dzisiaj głównie na odtwarzanie informacji.
- » Mimo iż podstawa programowa jako jeden z celów dla obu etapów edukacyjnych stawia kształcenie umiejętności rozwiązywania problemów, w polskich szkołach na co dzień uczniowie zajmują się przede wszystkim teorią oderwaną od życia.
- » Mimo iż podstawa programowa mówi o wartościach, kształceniu postaw m.in. uczciwości, wiarygodności, odpowiedzialności, poczucia własnej wartości, szacunku dla innych ludzi, to w polskich szkołach uczy się w praktyce głównie postaw podporządkowania władzy i konformizmu.
- » Mimo iż podstawa programowa zakłada m.in. „poszukiwanie, porządkowanie, krytyczną analizę oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł”, „umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł”, w praktyce nikt tego nie uczy.
- » Mimo iż podstawa programowa w kilku miejscach mówi o ważnej roli kreatywności, w rzeczywistości rola zadań kształcących kreatywność jest w polskiej szkole marginalna, lekceważąco traktuje się także przedmioty artystyczne, które odgrywają ogromną rolę w kształceniu tej kompetencji.
- » Brakuje w polskiej szkole kształcenia refleksji uczniów nad podstawami poznawania świata i metodologii nauk.
- » Brakuje w polskiej edukacji podejścia holistycznego; nauka jest poszatkowana na przedmioty, nauczyciele nie współpracują ze sobą, nie uzgadniają treści, nie kształcą wspólnie umiejętności i kompetencji uczniów.
- » Polska szkoła jest nastawiona na rywalizację i konkurencję pomiędzy uczniami, a nie współpracę i empatię.

- » Zbyt małą wagę przywiązuje się w polskiej szkole do zrozumienia przez uczniów metody eksperymentalnej (podstawowej metody naukowej) i pojmowania nauki jako jedyne wartościowego narzędzia poznawania świata.
- » Polska szkoła nie traktuje uczniów podmiotowo; polska edukacja nastawiona jest na „nauczanie”, a nie „uczenie się”. Uczeń nie jest w centrum działań szkoły – polska szkoła jest „nauczycielocentryczna”; uczeń nie jest partnerem uczenia się dla nauczyciela, ale jest traktowany przedmiotowo w nauczaniu.
- » Zajęcia i imprezy pozaszkolne są zdominowane przez organizacje i ceremonie religijno-nacjonalistyczne.

Jak powinno być, czyli główne kierunki zmian

- » Szkoła realnie nastawiona na kształcenie kompetencji kluczowych wśród uczniów.
- » Szkoła efektywnie kształcąca kompetencje społeczne (miękkie), zwłaszcza dotyczące komunikacji i współpracy.
- » Szkoła podporządkowana celowi kształcenia rozumienia świata, krytycznego myślenia, wykorzystywania wiedzy w praktyce i kreatywnego rozwiązywania problemów, a nie zapamiętywania i odtwarzania informacji.
- » Szkoła ucząca podstaw poznawania świata, rozumienia metod naukowych, pozwalająca na samodzielne poznawanie świata, eksperymentowanie oraz pozyskiwanie, selekcjonowanie i przetwarzanie informacji.
- » Szkoła skoncentrowana na uczniu – „uczniocentryczna”, w której uczeń jest podmiotem, podejmującym współodpowiedzialność za efekty kształcenia.
- » Szkoła realnie kształtująca postawy uczciwości, samodzielności, niezależności, odpowiedzialności, poczucia własnej wartości i godności, tolerancji i szacunku dla innych ludzi.
- » Szkoła holistyczna, wykorzystująca synergię nauczania międzyprzedmiotowego, realizująca projekty międzyprzedmiotowe, a także przedmioty artystyczne do kształcenia kreatywności.
- » Szkoła realnie pomagająca w planowaniu przez uczniów swych karier edukacyjnych i zawodowych.
- » Szkoła świecka, pluralistyczna, otwarta na kulturowe inności i na mniejszości, daleka od ideologii wykluczających, zwłaszcza nacjonalizmu.

Co możemy zrobić już dziś?

- » Nauczyciele mogą w większym stopniu realizować zadania szkoły związane z kształceniem kompetencji kluczowych i społecznych, umiejętności, myślenia, działania, rozwiązywania problemów przez uczniów, ograniczając w swym nauczaniu cele związane z zapamiętywaniem i odtwarzaniem informacji. Wymaga to chęci zmiany dotychczasowych przyzwyczajeń, wyboru lub opracowania bardziej nowoczesnych programów nauczania (bez względu na tradycyjny i encyklopedyczny charakter obowiązującej podstawy programowej) oraz podnoszenia kompetencji metodycznych samych nauczycieli.
- » Nauczyciele mogą także organizować się dziś sami w celu tworzenia lepszych programów nauczania, wymiany doświadczeniami i wiedzą w zakresie ww. celów, mogą organizować warsztaty samokształceniowe, pozwalające na nabycie umiejętności służących realizowaniu tych celów.
- » Nauczyciele mogą w większym stopniu uświadamiać uczniom, po co i jak się uczą, czym jest metoda eksperymentalna, jak samodzielnie się uczyć, jak selekcjonować informacje.
- » Nauczyciele powinni zwracać uwagę na kształtowanie wśród uczniów postaw uczciwości, samodzielności, niezależności, odpowiedzialności, poczucia własnej wartości i godności, tolerancji i szacunku dla innych ludzi; najlepsze rezultaty przynosi tu zawsze własny wzór dawany uczniom.
- » Nauczyciele mogą bardziej podmiotowo traktować uczniów, włączając ich w proces uczenia się.
- » Nauczyciele mogą w większym stopniu ze sobą współpracować i realizować działania międzyprzedmiotowe. Wymaga to jednak poświęcenie przez nich większej ilości czasu na przygotowanie takich działań oraz większej motywacji

do zmiany.

- » Szkoły mogą opracować i wdrażać już dziś bardziej atrakcyjne i efektywne programy doradztwa zawodowego.
- » Szkoły (nauczyciele, pedagodzy, dyrektorzy, rodzice i uczniowie) mogą zwracać uwagę na to, jakie zajęcia i imprezy szkolne są organizowane i przez jakie organizacje oraz reagować na działania indoktrynujące zwłaszcza religijnie i nacjonalistycznie.

Czego oczekiwać od władz lokalnych?

Już dziś w ww. zakresach można ściślej współpracować z samorządami lokalnymi, zwłaszcza jeśli są to władze, dla których ważne są wartości demokratyczne.

Czego żądać od władz centralnych?

- » Zmian w celach edukacyjnych na poziomie celów szczegółowych i przeniesienia akcentów z wiedzy i jej odtwarzania na rzecz rozumienia i kompetencji, zwłaszcza kluczowych i społecznych.
- » Zaplanowania i wdrożenia programu kształcenia uczniów w zakresie podstaw poznawania świata i metod naukowych.
- » Zaplanowania i wdrożenia holistycznego kształcenia w polskich szkołach.
- » Upodmiotowienia uczniów, włączenia ich w proces uczenia się w szkołach.
- » Wsparcia nauczycieli w doskonaleniu przez nich kwalifikacji metodycznych.
- » Wzmocnienia roli przedmiotów artystycznych w polskiej szkole.
- » Opracowania i wdrożenia programu edukacji dla tolerancji i integracji.
- » Uczynienia polskiej szkoły świecką i neutralną światopoglądowo.

NAUKA I SZKOLNICTWO WYŻSZE

Michał Boni, Dariusz Jemielniak, Monika Kędra

Postulaty obywatelskie

MECHANIZMY FINANSOWANIA NAUKI

- » Finansowanie nauki i szkolnictwa wyższego powinno być przynajmniej na poziomie średniej europejskiej (procent PKB); należy opracować ścieżki dojścia do tego poziomu i zagwarantować go na wysokim szczeblu regulacyjnym.
- » System wynagradzania nauki powinien zapewnić godziwe pensje dla naukowców i naukowczyń, w tym doktorantów, niezależnie od środków pochodzących z wynagrodzeń uzyskanych w ramach pozyskanych grantów naukowych. Nakłady na wynagrodzenia dla naukowców i naukowczyń na wszystkich etapach rozwoju zawodowego powinny zostać zasadniczo zwiększone.
- » Należy w systemach grantowych mocniej wprowadzić kryteria uwzględniające wyzwania i trudności związane z rodzicielstwem i opieką.
- » System wynagradzania nauki powinien zapewnić godziwe pensje dla naukowców i naukowczyń, w tym doktorantów, niezależnie od środków pochodzących z wynagrodzeń uzyskanych w ramach pozyskanych grantów naukowych. Nakłady na wynagrodzenia dla naukowców i naukowczyń na wszystkich etapach rozwoju zawodowego powinny zostać zasadniczo zwiększone.
- » Zmiana podejścia do definicji innowacyjności badań oraz oczekiwania powodzenia innowacyjnego grantu: nie wszystkie badania są innowacyjne i komercyjna.

MŁODZI NAUKOWCY/MŁODE NAUKOWCZYNIE

- » Należy w systemach grantowych zwiększać liczbę możliwych sposobów uzyskania finansowania innowacyjnych projektów badawczych dla początkujących naukowczyń i naukowców.
- » Status doktorantów i doktorantek powinien umożliwiać realizację prac badawczych i dużą elastyczność funkcjonowania w świecie nauki.

RELACJE PRACY W STRUKTURACH NAUKOWO-BADAWCZYCH

- » Należy stworzyć jasny kodeks postępowania w relacji student/ka - promotor/ka.
- » System szkolnictwa wyższego i instytucji naukowych powinien być bardziej zrównoważony pod względem płci, zarówno w zakresie zarządzania nim, jak i struktury na wyższych stanowiskach naukowych. Należy odchodzić od struktury typu patriarchalnego wyrażających się m.in. w seksistowskiej

- » kulturze, niskim udziale kobiet w gremiach prezydialnych i in.
- » Konkursy na stanowiska kierownicze powinny być otwarte, szeroko ogłaszane i promować zachowanie balansu płci, a także aktywne starania o zwiększenie różnorodności o osoby z populacji niereprezentowanych.
- » Zmiana nastawienia do wiedzy naukowej, docenianie popularyzacji nauki, umożliwienie zatrudnienia w liceach osób z doświadczeniem w dydaktyce akademickiej, nawet jeśli nie mają uprawnień pedagogicznych.

ORGANIZACJA SYSTEMU NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

- » Dla uczelni wypadających wysoko w ocenach parametrycznych powinna być duża swoboda na kolejne 1-2 okresy rozliczeniowe, dająca znacznie większe możliwości eksperymentowania z procesem dydaktycznym i zmniejszone wymogi biurokratyczne, a dla wszystkich uczelni, wyjąwszy te radzące sobie z dydaktyką i badaniami najślabiej, wymogi biurokratyczno-administracyjne powinny zostać poluzowane.
- » Państwo powinno finansować jedynie uczelnie świeckie, a lista dyscyplin powinna opierać się na liście OECD (należy wykluczyć teologię i kierunki pokrewne).
- » Niezbędne jest zwiększenie umiędzynarodowienia badań naukowych, także w humanistyce, odchodzenie od zaściankowego i lokalnego postrzegania nauki "polskiej" w oderwaniu od rozwoju nauki światowej.
- » Oddzielić resort nauki od edukacji.
- » Należy zweryfikować program i zasady naboru do Krajowej Szkoły Administracji Publicznej.
- » Należy zreformować państwowe szkolnictwo wyższe w kierunku zwiększenia jakości narzędzi edukacyjnych, tworzenia projektów badawczych oraz zaangażowania polskich naukowców w międzynarodowych projektach celem zwiększenia atrakcyjności polskich uczelni na świecie.
- » System powinien być stabilny, bez dalszych chaotycznych reform, prowadzących do syndromu ciągłej zmiany.

Sprawy studenckie

Elastyczność studiowania

Problem

Zwiększenie elastyczności studiowania:

- » rozliczanie semestrów
 - » punkty ECTS
 - » zajęcia ogólnouczelniane/zajęcia wyspecjalizowane a zajęcia do wyboru (proporcja)
- Rekomendacja: tworzenie warunków dla większych możliwości indywidualizacji studiów i ich personalizacji (ścieżka, szczególnie na studiach magisterskich)

Cele zmiany

Rekomendacje:

- » wzmocnienie kompetencji uczelni (odpowiednio wysoko wycenianej – zasady oceny opisane w Ustawie) w tworzeniu elastycznych warunków studiowania jako pierwszy krok
- » rozważenie poszerzenia większej elastyczności studiowania jako rozwiązania powszechnego (debata nad warunkami tego rozwiązania w środowisku akademickim).

Perspektywa czasowa

Rekomendacja: po dyskusjach rozważyć możliwość uelastyczniania studiowania na studiach magisterskich (czy to wymaga zmian legislacyjnych? Jeśli tak, to od roku akademickiego 2022/2023, jeśli nie – może wcześniej) – jako rozwiązanie dobrowolne dla uczelni.

Kto odpowiada

Debata na ten temat: ministerstwo oraz KRASP i środowiska uczelniane.

Wdrażanie rozwiązania: uczelnie

Warunki

- » zmiany prawne (dające uczelniom większą możliwość w organizacji procesów nauczania, bez zakłócenia elementarnej porównywalności studiowania oraz wyników studiów)
- » polityka uczelni / wybór większej elastyczności studiowania jako oferta dla studentów

Kredyty studenckie

Problem

Istniejące obecnie kryterium dochodowe jest względnie elastyczne i nie blokuje dostępu (także osobom z rodzin o średnich i wyższych dochodach na głowę), również wówczas, gdy student korzysta z innych świadczeń. Mechanizm spłaty jest elastyczny i promuje dobre wyniki w nauce (ulgi w spłatach).

Rekomendacja: korekty w systemie

Cele zmiany

Rekomendacje:

- » wprowadzenie na wzór holenderski kredytów studenckich bez stosowania w dostępności jakichkolwiek kryteriów dochodowych
- » analiza modelu holenderskiego, by uniknąć nadmiaru stosowanych tam procedur biurokratycznych, ale i obciążeń przy spłacie
- » rozważyć wprowadzenie wyższej kwoty dostępnego kredytu (z innym niż 1000 zł limitem)

Perspektywa czasowa

Rekomendacja: potwierdzenie dostępności kredytu i jego elastyczności w każdej fazie studiowania

Kto odpowiada

Decyzje systemowe administracji.

Gotowość systemu bankowego do współpracy

Warunki

Rekomendacje:

- » gwarancja pełnej dostępności informacji i uproszczonego systemu obsługi (także w modelu po korekcie – czyli z dostępnością dla wszystkich)
- » zastosowanie wiarygodnych procedur obsługi w drodze elektronicznej

Stypendia studenckie

Problem

System stypendialny jest dosyć wszechstronny i nie najgorzej zaadresowany, ale w wielu punktach wymaga optymalizacji.

Cele zmiany

Rekomendacje:

- » uproszczenia proceduralne (mechanizmy weryfikacji wniosku o stypendium droga elektroniczna w całości – prościej, wygodniej, szybciej)
- » zwiększenie kwot na stypendia w budżecie państwa (rozważyć parametry ustalania wysokości oraz waloryzacji stypendiów) z celem: większa dostępność

- » zwiększenie kwot na tzw. stypendia rektorskie (możliwości wsparcia najlepszych studentów)
- » wzmocnienie możliwości wsparcia studentów I roku („Mistrzowski Start” dla najlepszych – olimpiady, wyniki rekrutacji)
- » uporządkowanie i dopasowanie do realnych potrzeb modelu stypendialnego dla studentów zagranicznych (ważne dla „umiędzynarodowienia „uczelni)
- » zwrócenie uwagi przy wsparciu studentów z niepełnosprawnościami na konieczność zwiększenia dotacji celowej na działania typu: zakup sprzętu umożliwiającego pełne wymiary studiowania oraz korzystania z zasobów wiedzy, tłumaczenia (m.in. język migowy – dostępność usługi), etc.
- » stworzenie warunków dla wsparcia psychologicznego studentów (dostrzeżenie kontekstu psychologicznego studiowania i narastania problemów z tym związanych) bez konieczności uzyskiwania orzeczenia o niepełnosprawności

Perspektywa czasowa

Rozważyć wprowadzenie proponowanych zmian po dyskusji w środowisku akademickim, opracowaniu rozwiązań prawnych (tam gdzie potrzebne) oraz instytucjonalnych, decyzjach budżetowych – najwcześniej w roku akademickim 2022/2023.

Kto odpowiada

- » instytucje publiczne (administracja, ministerstwo)
- » środowiska akademickie (uczelnie) oraz KRASP
- » samorzady studenckie jako kluczowy partner w uczelni

Warunki

- » decyzje budżetowe państwa
- » gotowość władz uczelni do poszukiwania rozwiązań we współpracy z samorządem i nastawienie na elastyczność oraz efektywność społeczna rozwiązań

Praktyki zawodowe studentów

Problem

Niezbędne jest poszerzenia skali praktyk zawodowych podczas studiów (wzmacnianie umiejętności oraz kompetencji), co przynosi wiedzę, ale i wzmacnia przyszłą pozycję na rynku pracy.

Rekomendacja: poszerzyć możliwości praktyk poprzez wzmocnienie kontaktów środowiskowych uczelni oraz stworzenie warunków dla wynagradzania uczestnictwa w praktykach (jak za pracę)

Cele zmian

Zwiększenie dostępności praktyk

Rekomendacje:

- » wynagrodzenie za praktyki (zmiany prawne w pełni to umożliwiające oraz umowy partnerstwa z partnerami instytucjonalnymi uczelni – w duchu obopólnych korzyści)
- » wprowadzenie standaryzacji praktyk (obustronne wymagania – na poziomie uczelni), co ułatwi ich ekonomiczną wycenę oraz wynagradzanie
- » wzorem dla rozwiązań mogą być modele stażowe w programie Erasmus (po adaptacji schematu wynagrodzeń do sytuacji studenta w swojej uczelni).

Perspektywa czasowa

Dostępność praktyk od co najmniej 2. roku studiów (na pewno na studiach magisterskich) wprowadzona sukcesywnie, zależnie o możliwości i uwarunkowań (prawo, partnerstwa).

Kto odpowiada

Organizator praktyk: uczelnia

Rekomendacja: uczelnia jako organizator praktyk, ale we współpracy z partnerami

zewnętrznymi (biznes, ośrodki badawcze, instytucje publiczne rządowe i samorządowe – administracja, inne – możliwe)

Warunki

- » przejrzysta dostępność informacji o praktykach
- » zwiększenie kontaktów uczelni z partnerami zewnętrznymi w celu pozyskiwania praktyk
- » zasady wynagradzania za praktyki (przesłanki prawne), w jakich modelach rozliczeniowych oraz z jasnością, kto może płacić za praktyki.

Studenci: udział w pracach badawczych

Problem

Udział studentów, głównie studiów magisterskich w pracach badawczych poprzez uczestnictwo w zespołach badawczych.

Rekomendacje:

- » zachęty i upowszechnienie takiej postawy wśród promotorów
- » rozwój i aktywność kół naukowych oraz ich wspieranie przez władze uczelni
- » udział w pracach badawczych za wynagrodzeniem (znalezienie formuły).

Cele zmiany

Zwiększenie aktywności naukowej studentów.

Rekomendacje:

- » udział w projektach pod opieką promotora
- » stworzenie warunków dla kół naukowych, by mogły aplikować o projekty badawcze (studenci, naukowci opiekunowie kół): uczelniane, zewnętrzne (kto powinien organizować konkursy)
- » nowa formuła programu „PRELUDIUM” – dla studentów studiów magisterskich (zespołów studentów)
- » analiza niezbędności zmian prawnych, potrzebnych dla znalezienia rozwiązań w tym obszarze

Perspektywa czasowa

Rekomendacja: jeśli wymaga to zmian prawnych – to po debacie środowiskowej i pozyskaniu sojuszników zmiany (jak choćby KRASP) przedstawienie propozycji zmian legislacyjnych (tak, by np. mogły wejść w życie roku akademickim 2022/2023).

Kto odpowiada

- » uczelnie
- » środowiska studenckie (też kół naukowe)
- » KRASP jako potencjalny sojusznik
- » administracja publiczna (ministerstwo)

Warunki

Rekomendacje:

- » zmiany prawne
- » zmiany wzorców funkcjonowania i udziału studentów w pracach badawczych
- » znalezienie formuły wynagradzania za udział studentów w pracach badawczych

Doktoranci

Studia doktoranckie

Problem:

Wprowadzenie w życie nowego modelu studiów doktoranckich (ze stypendiami dla 100% uczestników), a w tym samym czasie – kontynuacja i wygaszanie dotychczasowego modelu aż do 2023 roku (powstaną dwa portfele):

- » czy nowy model stworzy warunki dla większej efektywności systemu wsparcia doktoratów i doktorantów?
- » czy zapewni dochody na odpowiednim poziomie?

Rekomendacja (kierunek): czy możliwe jest uelastycznienie źródeł wsparcia doktorantów (biznes, programy regionalne nastawione na projekty innowacyjne finansowane z środków UE)?

Cele zmiany:

Zwiększenie efektywności nowego modelu wsparcia doktorantów oraz budowanie silniejszych kompetencji do pracy zespołowej (projekty).

Rekomendacje:

- » rozważenie efektywności związku proponowanego stypendium doktorskiego (jego wysokości) z wynagrodzeniem profesorskim (33% na starcie) – czyli albo wzrost wynagrodzeń profesorów, albo wyższy poziom wynagrodzenia dla stypendysty (dzisiaj zbliżony jest do płacy minimalnej),
- » rozwój możliwości doktoratu wdrożeniowego (stypendium wdrożeniowe – przy przepracowaniu definicji „wdrożeniowości” w odniesieniu do różnych dziedzin wiedzy), co zwiększałoby udział doktoranta w projektach i grantach – choć konieczne uproszczenie procedur wnioskowania do programu ministerialnego – czy to musi być tak scentralizowane?)
- » zwiększenie możliwości udziału doktorantów w grantach (NCN) i rozwój modelu dostępności projektów i ich finansowania w ramach modułu „Preludium”

Perspektywa czasowa

Wprowadzenie nowego modelu: od roku akademickiego 2021/2022 aż do 2023 (w pełni).

Rekomendacja: należy zadbać o wyrównanie sytuacji między dwoma typami wsparcia doktorantów (swoiste „dwa portfele”); potrzeba zainicjowania dyskusji na ten temat oraz prac analitycznych

Kto odpowiada

Administracja (bardziej otwarta na dialog w tych sprawach – choćby w rozmowach i współpracy z KRASP), KRASP właśnie, uczelnie, NCN oraz NCiBR

Warunki

Rekomendacje:

- » elastyczność rozwiązań (np. dotyczących wnioskowania o doktorat wdrożeniowy)
- » rozważenie możliwości wprowadzenie wyższego poziomu „startowego” stypendium doktorskiego (sprawy budżetowe)
- » większe otwarcie na dostępność grantów dla doktorantów (NCN)
- » poszerzenie możliwości wielu źródeł finansowania doktorantów (biznes, pieniądze z regionalnych programów rozwojowych wspieranych przez UE, modele mieszane)

Kontrowersje

Przywrócenie egzaminów na studia.